IN GEVEB A JOURNAL OF YIDDISH STUDIES

The Guests in Duratshishok

by **Isaac Meir Dik,** translation by Maurice Wolfthal

In geveb: A Journal of Yiddish Studies (November 2024)

For the online version of this article:

[https://ingeveb.org/texts-and-translations/the-guests]

די אורחים אין דוראַטשישאָק

The Guests in Duratshishok

Isaac Meir Dik
translated by Maurice Wolfthal

Introduction: Isaac Meir Dik (1807-1893) was a pioneering best-selling Yiddish author for years, yet he is virtually unknown today. Dik's talent for telling stories, his biting humor, his extensive knowledge of rabbinic lore, and his ability to draw on a deep reserve of Jewish and non-Jewish literature made him hugely popular. Letters, diaries, and memoirs attest to the rage for Dik's *mayse-bikhlekh* (storybooks). One contemporary related: "If you wish to understand what Dik accomplished, go out on a market day in a Lithuanian town. You will see how Jews and Jewesses, artisans and shopkeepers, surround the itinerant booksellers who come from Vilna and pay as much as they demand for Dik's stories."[1] Dik's success was so great that in 1865 Romm, the eminent Jewish publishing house in Vilna, offered him an unprecedented contract offering four rubles a week for one story per week.[2]

Dik was a *maskil*,[3] devoted to bringing Jews into the modern world. Like most maskilim, he had been raised thoroughly Orthodox, gaining a scholarly grasp of Torah and Talmud. And like most *maskilim,* he prized Hebrew and worked to renew it by teaching it and writing in it. Dik penned numerous Hebrew works, including a memoir of Purim in Vilna from his childhood; a guide to the duties of women; a collection of epigrams by Solomon ibn Gabirol; an anthology of precepts for righteous living; an introduction to ancient Greek philosophy; and parodies of Talmudic tracts.[4]

---

[1] Israel Zinberg, *A History of Jewish Literature: The Haskalah at its Zenith* 12, trans. Bernard Martin (Cincinnati: Ktav, 1978), 90.

[2] For further information on Dik's biography, see Joseph Sherman, "Dik, Ayzik Meyer," *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*," https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Dik_Ayzik_Meyer.

[3] A supporter of the *Haskalah*, the "Jewish Enlightenment."

[4] A full list of his publications is available from David G. Roskies, "An Annotated Bibliography of Ayzik-Meyer Dik," in Marvin I. Herzog, Barbara Kirshenblatt-Gimblett, et al., eds., *The Field of Yiddish: Studies in Language, Folklore, and Literature* (Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues, 1980), 117-184.

Dik was involved with a Jewish "Crown School" for Vilna, and he taught there for thirteen years. When that school closed, Dik had a difficult time supporting himself and depended on his wife's pawnbroking. Like many *maskilim* who preferred to write in Hebrew or German, he derided Yiddish as a lowly *zhargon*. But knowing that his Hebrew publications would reach only a narrow segment of Jewish society, Dik swallowed his repugnance and took the radical step of writing in Yiddish, a choice that would both gain him a wider readership and facilitate the spread of Haskalah ideals among the masses.

Dik took up the traditions of the humble *mayse-bikhlekh*, and *musar* literature, adapting them to his needs while maintaining enough of their old-fashioned features to attract a wide audience. He wrote over a hundred works in a wide range of genres, including a history of Anshel Rothschild; anthologies of popular sayings; the legend of a Jewish Pope; a narrative of the Warsaw Jews in the Polish revolt of 1863; a report on Tsar Nicholas's decree of 1827 drafting Jewish boys into the Russian Army; a version of *Uncle Tom's Cabin*; an account of the St. Bartholomew's Day Massacre; collections of jokes and riddles; books on ethics and Jewish law; an account of the false Messiah, Shabtai Tsvi; a Hebrew and Yiddish version of the Haggadah with scholarly commentary; historical and pseudo-historical chronicles; satires; parodies; short stories and novellas, including romances and adventures. Some of his fictions were entirely original, while others were translations or adaptations of material in numerous languages. Most were set in contemporary Russia, but others took place in ancient times, or in the Middle Ages, or in faraway France, Spain, Germany, America, Turkey, the Sahara, the Caribbean.

Dik enriched his Yiddish tales with Hebrew quotations, some scriptural, others pseudo-scriptural, to endow them with authority or for comic effect, much as Mendele, Peretz, and Sholem Aleichem would do after him. And he himself translated some of his own works from Hebrew into Yiddish. Like other *maskilim* who were inspired by German culture, he deliberately inserted many *daytshmerizms* — modern German words not commonly used in Yiddish – into his tales, in hopes of "purifying" Yiddish and "elevating" his readers.

Maskilic philosophy was a major part of Dik's life. A minyan of Vilna *maskilim* met in the 1820s, and their first synagogue, the Taharat Hakodesh, opened in 1847 over the objections of more conservative rabbis. Dik was a founder, and he served as its shammes. He was profoundly disturbed by the grief of women who could not bear children or were abandoned by their husbands. He scorned the persistence of Jewish belief in demons and in miracle-working holy men who could vanquish them and cure barrenness. These concerns were commonly raised by *maskilim*. It is a testament to Dik's literary genius that "The Guests in Duratshishok" weaves these very serious themes into a delightful satire.

The story was first published in Vilna in 1872 by The Widow and the Brothers Romm. For my translation, I referred to the version in Dik's *Geklibene verk*, vol. 1, edited by David Kessel (Warsaw: Shreberk, 1922). It should be noted that Kessel's editing could be heavy-handed: Kessel modernized the spellings, modified daytshmerizms and overt

Slavicisms, reformulated or shortened certain sentences, and changed some vocabulary. In a few places relevant to orthography, the Vilna version was given priority.

The Guests in Duratshishok

In the year 1830, on the Friday morning before the Sabbath of *Behaalotekha,*[5] a passenger traveling in a little carriage arrived in the city of Duratshishok,[6] asking for his own private room in the largest inn of the city. The innkeeper welcomed him warmly, wished him an effusive *sholem alyekhem*, and asked him the usual Jewish question:

"Where are you from?"

"I am the cantor of Shtoperke, Mr. Zundel Crowingrooster." The fellow answered. "I'm in the midst of my travels around the land, leading prayer services in large congregations. This Sabbath I'm planning to pray at your synagogue."

The innkeeper, who loved to sing, grew very excited at these words, and answered the cantor, "In that case, don't delay! And go right over to the Parnas and ask him to let you lead the prayer service in the Great Synagogue.[7] You'll be paid very generously here. You should know that the citizens of our city are great music lovers, and they reward every cantor who comes here very handsomely, and especially you, who are so well-known. For who hasn't heard of Zundel, the Cantor of Shtoperke?"

Upon hearing the innkeeper's words, the cantor dressed up in his finest and went over to the Parnas. He had barely left the inn and showed his face in the street, when the city went wild with the rumor that a cantor or a great preacher was in town. Word had gotten out because he'd asked a few people and a tailor: "Where does the Parnas live?" and in a dramatic way, at that.[8] Now, since no one in town wanted to be left out of the intriguing rumor about an unusual guest, a mob was already surging towards the inn[9] to get the news. But before the innkeeper could answer the curious crowd, a second guest arrived in a small cart and stopped right near the inn. That guest looked very distinguished, tall, and portly, with a full face, red like the sun just before it sets. He had a long, gray beard and wore a coat with broad sleeves, a round cap, and a belt under his navel. He carried a heavy cane in his hand.

At the sight of such a guest, the innkeeper went out to greet him warmly. The guest requested a private room, because he wished to stay there over the Sabbath. "You will certainly have it," answered the innkeeper, and ordered his servant to bring in the guest's things: a heavy valise and a massive trunk marked, in large red letters, "Mr.

[5] The weekly Torah reading, in this case from Numbers 8:1-12:16, read in springtime after the holiday of Shavuot.
[6] The name is Dik's invention, combining the Russian word, durak – idiot – and the ending of Yiddish place names like Kupishok, Yanishok, Eyshishok. Hence, Idiotville.
[7] The Parnas is the head of the Jewish community.
[8] The Yiddish here has been adjusted according to the 1872 edition, where the relationship between these sentences is clearer.
[9] A. M. Dik's footnote: An inn in a small town is as important as a stock exchange in a port town. It's always teeming with the local loafers, matchmakers, servants, rabbis' assistants, tax collectors, some tipsy members of the boards of synagogues, plus young shop clerks keeping an eye out for visitors or landowners who need to buy something, and a crowd of somewhat tipsy wagon traders.

Borekh Baal Shem." Seeing those words, the servant flew to his boss and whispered in his ear that the new guest was a Baal Shem.

"A Baal Shem?!" screamed the innkeeper, biting his lip. "Is that so?! So there are still really some people on God's earth who can work wonders! Well, how simply delightful that he should have actually come here to us! Now my Rivtshe won't have to travel to the ends of the Earth!"

He shared the news with his wife right away, and she was as thrilled as if she already held the key to fertility in her hand. She was barren, God preserve us! So she prepared a magnificent Sabbath meal, just as if it were in honor of a bridegroom who'd been invited to a Sabbath meal during Hanukkah. On top of that, she sent her husband up to the Baal Shem with a tray of rolls and coffee, in order to meet him before the crowds began flocking to him. There were certainly plenty of Jews in town who needed his help! Besides a thousand infertile women, there were those who could not have children because they were *agunes*,[10] others who were old maids and getting on in years, and many other tribulations. And then there were the community's usual hardships! They had a cruel tax assessor - a bloodsucker - and there was talk of government public schools...

"Look here, my husband," the wife said to the innkeeper. "You need to be the first in line to see him, not the last. Maybe he can help us. We can go up to him Friday night. I remember that my mother - blessed be her memory - only became pregnant with me through the intercession of Fayvel Pintshevesher, the Baal Shem."

When the innkeeper brought him the rolls and coffee, the guest asked, "Why did you go to all this trouble yourself? You do have a servant!"

"Oh, Rebbe, don't think I don't know who you are!" the innkeeper cried. "And don't think I don't know what a great mitzvah it is for me to serve such a saintly guest myself, one as glorious as you are!"

"And who am I that you call me Rebbe?" asked the guest.

"Oh," said the innkeeper. "You can smell a fine wine from a distance. You're Mr. Borekh, the Baal Shem."

"Oh my!" exclaimed the guest, surprised. "There's just no hiding from the world! But you certainly have the finest sense of smell, to detect such a scent from afar."

"I'll tell you the truth. A man who is hungry can smell a fine meal quicker than one who is not. We are childless - may it not happen to you!"

"Listen," said the guest, "the Creator - blessed be He - sends the weaver his flax and the drinker his wine. I can tell you already that the problem is not with you, but with your wife."

[10] Women abandoned by men who refuse to grant them a divorce, leaving them in limbo, unable to remarry.

The innkeeper stopped, thunderstruck. The guest had found him out! A servant girl had borne him a bastard about five years ago. Now he froze. His face reddened, and he did not dare look the Baal Shem in the eyes. But the Baal Shem fixed his gaze on the innkeeper's face as intently as though he could clearly see everything hidden in the deepest folds of his soul.

The innkeeper's legs buckled, and he would surely have fallen down if this had gone on a few minutes longer. He would have fallen to the guest's feet, confessed his great sin, and begged forgiveness.

Luckily, the door opened. His came his wife, carrying a tray with a bottle of brandy and some snacks. She said to her husband, "See, my Leml, nothing good comes from rushing. You forgot the brandy."

Rivtshe, the innkeeper's wife, was about thirty, a pretty, healthy woman with fiery eyes that could still warm a cold heart.

The guest was a little flustered.... Although he did have a pious mien, he was a hedonist. He never turned down a worldly pleasure. So when Rivtshe came into the room, his gaze turned automatically from Reb Leml's stupid face to something much better. And when she turned to leave, he signaled that she should stay a while longer. She could wish for nothing more, so she stood at the door in great awe of him, eyes lowered like the Shunnamite woman before the prophet Elisha. "It's good that you came," he said to her. "If not, I would have sent for you. I have a question for you. You must probably know who I am. When I learn what you desire, then we'll understand each other."

"Oh, Rebbe," she burst out. "May you have great satisfaction from your children! What do you mean, 'understand?' It's nothing complicated. Our only request is that you bless us with a child. And we will sure know how to repay you, because we are – may the Lord be blessed - in a position to do so."

"So, tell me, then," answered the Baal Shem. "Have you never had a child?"

"I have been childless since I was married." And Rivtshe began to wipe away her tears.

"How old were you at the wedding?" he continued.

"Eighteen black years."

"Eighteen!" he answered, smacking his lips. "At eighteen people are already rocking their second child. An old maid, because of our many sins - that's what we get from being too picky in making matches."

"My parents weren't very choosy," she said. "But it took a long time for me to get picked, because few choose girls raised in inns. And my parents ran a high-class inn, so people slandered us, just between us. There are spiteful tongues out there."

The Baal Shem interrupted her, "Well, let's put that behind us. Does infertility run in your family?"

"Oh, may you take great satisfaction from your children! You've guessed it, just like an angel! My mother, may her memory be a blessing, was barren for some time, and would have remained barren if not for the Baal Shem Mr. Fayvel Pintshevesher. I am grateful first to Him Whose Name May not be Spoken, and secondly to the Baal Shem, for I was born due to his grace. One of my great-grandmothers was barren, and she remained infertile until she died, may it not happen to me!"

The Baal Shem shook his head and said, "Nevertheless you may be certain that you will be nursing your own child in a year's time. I'll give you a magic amulet and other instructions. You will have a boy, and be sure to name him Samuel, just as our matriarch Hannah did."

Rivtshe jumped for joy: "Oh, may we live to see the day! I'll name him anything you say!"

The two of them would have likely kept on talking had not the servant come up. He told the innkeeper that the cantor had returned, very satisfied, from the head of the community, and was asking him to be so kind as to come down. In so doing, the servant had interrupted the Baal Shem's important conversation with the beautiful little lady. The news that the cantor had done well with the head of the community, and the cantor's request that the innkeeper come down to him, had gotten the Baal Shem thinking. When the innkeeper and his wife started to leave, he asked Reb Leml to hang back a while. The innkeeper's wife left the room, very hopeful that she would soon be helped. In fact she was so convinced, she was sure she already felt the child inside her....

The Baal Shem asked Leml, "Say, Leml, what kind of cantor is staying here, that your servant asks you to come down to him?"

"We have a new cantor in town for this Sabbath," the innkeeper answered. "Perhaps you've heard of him? Zundel Crowingrooster, the Cantor of Shtoperke."

"Is that so?!" exclaimed the Baal Shem in surprise. "Is that so? Zundel is here? And he's going to lead the service? I'm thrilled that I'll hear him sing. He sings beautifully, and he is a wonderful cantor! His voice is sugar-sweet. It delights the heart and soul. And he's a worthy Jew at that, a scholar, a God-fearing man. It's very rare to find all fine qualities in just one cantor. If this cantor is really Zundel Crowingrooster, then I won't delay you any longer. It wouldn't be nice to make him wait. So go to him, but don't tell anyone that I'm Borekh Baal Shem. They won't leave me in peace, and I want to get some rest this Sabbath."

"So when do you plan to leave?" asked Leml.

"No later than Sunday," answered the guest.

"You should have asked my wife not to tell anyone," said Leml. "I certainly won't."

"Well, I'm asking you, please, to warn your wife in my name."

"I'll certainly do so," Leml assured the Baal Shem. And Leml left the room, off to see the cantor. But Leml missed him. Meanwhile his wife was already busy talking about swaddling clothes and baby blankets for the child that the Baal Shem had promised her, and of course sharing, with great admiration, about the wondrous Mr. Borekh, how he had talked to her, and how he had correctly guessed her grief. She spoke to a crowd of women around her that grew larger and larger by the minute.

Obviously it was too late for Leml to tell his wife not to mention the Baal Shem to anyone. She had already let the whole city know about the miracle, and she thumped her belly as Tamar had with Judah, screaming aloud "I'm pregnant with a saint, a rabbi!"

All day Friday men and women were in an uproar, rushing to get a look at the Baal Shem and the cantor. And when the innkeeper realized that the Baal Shem was no longer a secret, he himself could not keep quiet, and related wondrous miracles to everyone around him.

"He is a godly person!" the innkeeper screamed. "He doesn't just see the what's on the outside, like everyone else. No, he sees everything that is deep down in their hearts! I experienced it myself! May His Dear Name be thanked and praised that I lived through it! The Shekhina[11] shines upon his face! He looks like an angel! And he knew things about me and my wife that we had already forgotten! Now I understand perfectly well why he turned his face away when my dear servant Berke went out to meet him! The godly man must have sensed his impurity, even from a distance. And now I understand that Zundel the cantor must be a jewel of a man, because he was extremely happy when I told him that Zundel would be leading the service this Sabbath. He proclaimed him to be a saintly man, a wonderful man. He praised his singing to the heavens, said it was as dazzling as the largest diamonds in the crowns that the angels fashion out of Jewish prayers."

It goes without saying that those words exalted the cantor higher and higher. No one could doubt his incomparable qualities. First of all, why should the Baal Shem extol a cantor for no reason? Secondly, he would not take the risk of being proven a liar. The Sabbath was soon upon them, and they would hear him sing. So he must be a superb cantor indeed!

But there were those who did doubt the Baal Shem. There were some who had no faith in him at all. Especially opposed was the teacher who tutored a boy – the son of the innkeeper's brother - whom the innkeeper was raising as his own. But now that the innkeeper thought he would have a son - an heir - of his own, he felt it unnecessary to raise him any longer...This enraged the teacher, who cursed the Baal Shem with every possible curse.

The tutor's behavior outraged the innkeeper, and he lashed out at the tutor and other skeptics who disparaged the Baal Shem.

[11] The Glory of God, manifested by a brilliant radiance.

Just then the cantor showed up, his *peyes* wet from the mikvah.[12] The innkeeper greeted him: “You’ve come just when we need you. We’re arguing about the Kabbalah and Baal Shems. Let’s hear what you think about such matters.”

“Well, that’s a short question that requires a long answer,” the cantor replied. “We don’t have time now. Your chorus is waiting for me to rehearse with them. But I will tell you this briefly, that we Jews - believers, the children of believers - have faith that our saints performed great miracles with the Kabbalah, as is revealed in the Gemara and by the holy Ar”i.[13] But I know nothing about the miracles of today.”

“But I’m eager to know what you think of Mr. Borekh Baal Shem.”

“Why do you happen to be interested particularly in *him*?” asked the cantor.

“Because he happens to be our guest just now. He just arrived, and he’s staying upstairs.”

“Is that so?” replied the cantor. “So that swindler just got here! It’s your misfortune that he’s staying with you. Be very careful:, because he can cheat you and all your townsmen, just as he did in every other town. He’s a first fraud! He’s a smooth talker, and he can fool even the smartest people. On top of everything else he’s an ignoramus, yet he claims to be learned in the Kabbalah. Because the Kabbalah is like a coat that can hide the ignorance of the greatest ignoramus. Oh, it upsets me so, that I wasn’t here! I would absolutely not have let him set foot in your house. What a shame!”

“Oh, Zundel! If you only knew what Mr. Borekh said about you, you wouldn’t say such things about him! You see, he praised you. He called you a great cantor, a righteous Jew, a scholar.”

The cantor burst out laughing: “It is indeed painful that such a scoundrel would praise me so. I don’t need approval and praise from the likes of him. You’ll be able to judge my singing for yourself in a few hours. And an ignoramus like that can be no judge of my erudition. But I’ve come here only to lead the service, not to answer rabbinical questions. So what do I care whether or not you think I’m a scholar? But it’s clear that no one knows things well enough to say anything. That’s why you should believe me, if you consider me an honest man—as he called me—and beware of him as if he were a mad dog.”

After that little quarrel, the cantor returned to his private room to rehearse with the city choir. The teacher and all those who had sided with him erupted in a frenzy of jokes about the Baal Shem and all the other Masters of the Kabbalah, causing much aggravation for the innkeeper, and even more for his wife who expected her imminent delivery.

Having heard the cantor’s words, the teacher grew so confident that he would not leave the innkeeper alone, insisting that he take him up to the Baal Shem and prove to him

[12] Ritual bath commonly taken on Friday before the beginning of the Sabbath.
[13] The 16th century kabbalist, Rabbi Yitzhak ben Shlomo Luria Ashkenazi.

what an ignoramus the Baal Shem really was. Finally, the innkeeper agreed: "Good, come with me up to the Baal Shem, and I'll introduce you. I'll tell him you're a tutor in my employ and that you wish to have a scholarly conversation with him."

Alas, the teacher was a real coward. He laughed at the idea of demons but was afraid to sleep alone in a room. He mocked dreams and often fasted to expiate the sins that brought him nightmares.[14] So when they went in to see the Baal Shem, his hands and feet began to tremble. At that moment the Baal Shem was standing facing the wall, his prayer shawl draped over his head, so enraptured in prayer that he did not notice them. He was rocking vigorously, wild and strange voices emanating from his throat, like the bellowing of a powerful machine. He gave the impression of someone who is transported away from himself, away from the Earth, and wanders around in the heavenly spheres—or, as we Jews call it, in "disembodied rapture." Every so often he would call out bizarre names of evil spirits and evil angels. "Be quiet, you! Get inside!...Silence, Parged!...You, too, Adiel!... Shut your mouth!" he screamed.

Then he leaned over, as though listening with his right ear to someone who was speaking. I mmediately, he started roaring, as though repeating the words he was hearing: "Oh that swindler!...A first-class fraud!...Beware of him as if he were a mad dog!...Stop accusing that man, the learned cantor! Gabriel, you who shut the mouths of the lions so they wouldn't bite Daniel, shut up the mouths of those miscreants, now! The whole town shouldn't have to suffer because of one man. Let him alone be punished for the rest of them! I beg you, Gabriel, my old friend!" The Baal Shem pronounced those words with tremors and quivering and great veneration.

The innkeeper and the teacher understood very well what the screaming and yelling that they were hearing were all about: The Baal Shem was repeating what the cantor had said downstairs, and he was furious at his accusers, those miscreants! He was asking the angel Gabriel to shut them up, and thereby defend the whole town so that they would not have to suffer on account of the cantor's evil words. The teacher and the innkeeper froze in terror. Their eyes and ears made them realize that the Baal Shem was indeed a prophet. If he were not a prophet, how could he possibly know what the cantor had said about him? Furthermore, he was clearly on good terms with the prosecuting devils and the angel Gabriel!

In a word, they were nailed to the floor, unable to leave. Their feet were useless. They stood there a long time, until the Baal Shem's ecstatic fervor had passed, and he regained his former self. He then turned towards them and asked cordially if they had been waiting long, and what they wanted from him. The innkeeper could barely get the words out: "This is a tutor who teaches in my house. He teaches one of my brother's boys who lives with me. He asked me to introduce you so he could greet you warmly."

"That's very nice," answered the Baal Shem, holding out his left hand. But terror had turned the teacher into a bag of bones, and he didn't even have the strength to offer his

---

[14] I would like to thank Shaul and Shulamit Seidler-Feller at yiddishwordoftheweek.tumblr.com for explaining the concept of *tanis-kholem* and for the reference to www.sefaria.org/Shabbat.11a.6.

hand. He stood there like a corpse, hands and feet like blocks of ice. "Why are you both so uneasy?" the Baal Shem asked.

"Because we've been here more than half an hour, and we've seen something here that we've never seen before in our lives. We almost collapsed from terror!" the innkeeper answered.

"Is that so? You've been here for some time?" the Baal Shem said, surprised. "So surely you heard whom I was talking to. And likely you must understand what I was discussing. You should know that in Heaven there is great outrage at your town over what people in your house have said about a righteous Jew. It will surely not go unpunished! It is written in the Gemara and in the midrash, that the Creator - blessed be He - forgives those who besmirch his honor more readily than those who besmirch his holy Jews. And your entire household should be punished for this! But I, who have always been a forgiving person, immediately rectified this by arranging that no one will be punished except for him who heaped such insults on me. It's true that there were others, too, who spoke, including this teacher who stands before my eyes. But I'll be satisfied just to punish the other one, because he spoke more than the others. And because he called me a 'mad dog' and barked at me like a dog, it is he who will go mad and bark like a mad dog."

Our heroes could barely find the strength to leave the Baal Shem and go down to the hall. Their faces were white as the wall. The teacher beat out *Oshamnu*[15] on his breast for having spoken ill of a holy man. The innkeeper slapped his belly like a man full of himself. He related everything that they had seen and heard upstairs. "Well, what do you think now?" he asked everyone around him. "Did he - or did he not - know every unkind word that was said about him down here, exactly as if he had been here? But I'm really not surprised, seeing as how he's on good terms with angels and devils! We actually heard him talking to them! Just ask the teacher, may he stay healthy! But what did he say an hour ago about the Baal Shem?"

The poor teacher, who still hadn't recovered from his shock and horror, had to admit that the Baal Shem was a great man. "Now," he finally said, "we can see how powerful the wicked tongue is, what a great sin it is - that it penetrates through walls! Luckily the Baal Shem is so good-tempered. If not, many of us would be punished, and I would be the first victim, because I, too, said too much."

His words made a great impression on his listeners, and soon on all the townspeople as well. In an hour's time, the story had to spread to every house. Everyone agonized over their own behavior, and more than half the people were ready to ask the Baal Shem to forgive their sins. The city was so riled up that it would have totally forgotten about the cantor, if something had not happened that was even more amazing than the Baal Shem's conversation with angels.

The teacher had barely ended his speech when one of his students, a boy of about ten, ran in to announce that the barking and yelping of a huge dog could be heard coming

[15] The confessional prayer "We Have Sinned."

from the cantor's room. Was that how he was rehearsing for the synagogue service? The words dumbfounded the crowd. They were thunderstruck!

The innkeeper was so petrified that his hair stood on end. He said to the teacher, whose face had shriveled from terror like Reb Tsadok's withered fig, "Now that's a clear punishment! Let's hope he'll be the only one! I mean—no one else should suffer, because we Jews are all responsible for each other. Now we've been taught a good lesson about holding our tongues and not bad-mouthing others. And you should know that I'm a good judge of people. I knew right at first sight that he was a godly man."[16]

One of the men who had earlier taken the teacher's side against the Baal Shem exclaimed, "Don't you believe it! And don't be shocked! Who cares what a little, naughty boy blathers?! Who knows what he imagined?!"

The boy answered back, "Now that's a good one! You think I'm making it up? I'll tell you exactly what happened. Shepke the shoemaker's son, Velfke the chimney sweep's boy, and I hid under the cantor's window. We wanted to hear him rehearse. We listened, and I myself saw through the window that he was barking, ' Bow-wow, bow-wow, bow-wow.' Just like the tax assessor's dog. Then he howled real loud, with all his body and soul, just as dogs do when someone has died. Then we ran away."

"Well, there you have it!" the innkeeper kept saying over and over. "God only knows how this will end..."

"But I still don't believe it," the earlier skeptic retorted. "We have to hear it with our own ears and see it with our own eyes. Come! Let's go to the cantor's window." Some of the crowd followed, and they brought the teacher along. The bravest of them went right up to the window. They looked in and saw something, Dear Reader, that you should never have to see! They saw him – the cantor, that is – down on all fours, looking around with wild, red eyes, his hair hanging down like a mane, mouth open, tongue hanging out, slobbering, and a crazed look on his face. He gnashed his teeth and slowly retreated towards the door. His rear end had barely touched the door when he suddenly lunged forward and started barking and howling, louder and louder. Then he began jumping around, breaking dishes, stepping on the shards and biting them.

The whole town soon knew the story. People flocked from everywhere to see the cantor, and everyone embroidered the tale with their own addition. The Baal Shem's reputation soared by the minute. Within half an hour he had gone from Baal Shem to prophet, from prophet to miracle worker, from miracle worker to saint, from saint to angel. And from angel to a partner of the Creator... The crowds besieged the Baal Shem to get his blessing, or a talisman, or forgiveness for their sins, or a cure for all kinds of sicknesses.

But it was not easy to reach him, because the crowds were pushing and shoving so. At first the Baal Shem would not let anyone near him, but he finally gave in and agreed to let in a few of the more respected wealthy people who could afford to pay. The

---

[16] Reb Tsadok was a rabbi who fasted before the destruction of the Second Temple in order that Jerusalem might not be destroyed.

innkeeper's wife received the first blessing and the first talisman. Next were her friends, who could also pay well. It would be rude not to. Furthermore, they were simply terrified of him. Even in the Baal Shem's room, they could hear the cantor's barking and they shook with fear. The teacher was the most terrified of all. It seemed to him that his voice was already beginning to sound like a dog's. He held his mouth closed with both hands, for fear that it might let out a bark or a howl, God forbid! Then he firmly grasped his cane, so as not to fall on all fours, like the cantor. He felt that he was being pulled down to the ground. Then he redeemed himself by giving the Baal Shem his last ruble.

In short, it was as if the whole marketplace had come into the inn that whole day on Friday. It was rowdy and boisterous. People rushed to the Baal Shem with their money, especially after he announced that he would donate all of it to the land of Israel. Many young wives gave him their rings and earrings, and thanked God that he was willing to take them. They would even have given him their souls to get their husbands back or to give birth to a child, all the more so because if you got the first one back, you could then have the other.

Even old men who had nothing to ask of him, and old women who had already refreshed their shrouds three times, brought him their last penny to beg for an easy death or a place in Heaven, and he satisfied all of them. He promised everything good to everyone. He assured a couple of old folks that their souls would depart unexpectedly and easily, one while eating and the other while sleeping, and so on. In the evening people started sending him drinks and treats: liquor, mead, wine, and cakes. The inn was bursting with people. Some came to see the Baal Shem, others to hear the cantor howl. They only dispersed when it was time to light the Sabbath candles.

The only ones still near the cantor's room were a dozen jokesters who had been repeatedly rejected by the Army. In Duratshishok there was a little rabbi who was highly esteemed. He often warded off the Evil Eye and interpreted dreams, and he'd once impressed the first Army recruiter with the punishments and penances that he meted out.[17] He was also famous for the remedies that he had prescribed during the first cholera epidemic.[18] And he had been a judge in a rabbinical court where a dead man had brought a suit against his living relative, complaining that the relative had shamed his boy by not picking him for a son-in-law. Obviously such a rabbi would surely believe in the Kabbalah, in Baal Shems, and particularly in Mr. Borekh Baal Shem, who was producing miracle after miracle.

The lesser rabbi also wanted to meet the *tzadik*. But since he was the rabbi in authority, it would not have been seemly for him to be the one to call on the Baal Shem. So what did he do? He thought up a plan to go see him, in a way that would not damage his standing. Friday night, after the Sabbath had been welcomed, he gathered all the leaders of the Jewish community council and said: "Brothers, it is God's commandment not to stand by from a distance in such a situation. The cantor is indeed, as the Baal Shem himself agreed, a dear man, and a scholar, too. He came here to earn some money, but

---

[17] In 1872, Jewish men were first recruited into the army. More can be read about rabbinic intercessions and suggestions for avoiding the draft in A. M. Dik's *Der ershter nabor* (Vilna, 1871).

[18] In 1831.

alas he went astray before our eyes and has been turned into a mad dog. I won't try to deny it, he rightly deserved it. We must not speak evil, and we must not mock such things. But he deserves mercy. He has a wife and children. You can't torture someone forever. Therefore we must all go to Mr. Borekh Baal Shem. We'll promise him a handsome reward, and ask him respectfully to pray for the cantor's sake so that the unlucky fellow can at least leave our city in peace."

The rabbi's words were more or less convincing, and they all went off to see him. They found him in his room, praying with a minyan. He was reciting "Sholem Aleichem" with great rapture and ecstasy. They had to wait quite a while until he finished and opened his eyes. The innkeeper introduced them to him. Dear Readers, we'll just skip that ceremonial talk between the Baal Shem and the rabbi, in which they did no more than flatter each other, with bits of theology flying about. The heads of the community did not understand one single word of it, because it was pure Kabbalah talk – the rabbi and the Baal Shem didn't understand it either.

The honorable councilmen brought up the matter of the cantor, and the Baal Shem said, "Don't think that I'm vengeful. I immediately forgave the things he said about me. My long years have made me slow to take offense. On the contrary, if I had not interceded, the whole city would have died. But you do know that we Jewish children are responsible for each other. So the cantor should thank me for pleading to get him a light punishment, lasting only a short time. Not out of revenge – God forbid! – but to give him a way to repent and remove the stain of wicked speech. This is indeed the purpose of all the punishments in Hell, where all the wicked must suffer, not out of revenge – God forbid! – but to purify them of their sins, just as we purify silver with fire. This is too profound a matter to talk about now, but I will tell you, in short, that if not for me, after his death the cantor would have been sentenced to be reincarnated as a dog for a very long time. But I interceded on his behalf, so that his punishment would pass quickly. But since you've come to me now, I won't let you leave empty-handed. I will forgive him for your sakes, and in honor of the Sabbath. He will start to get better, but not completely. For now he'll stop crawling on all fours, howling, and barking like a dog. He'll start speaking only after the Sabbath and hopefully start singing in a month. That's because they're really angry with him up in Heaven – he wants to please the women when he leads the service....He'll still be stammering for some time, because he really sinned badly with his tongue. But enough said, gentlemen. Your Sabbath candles must be dying down. Here is my tallis. Spread it over him, and he'll turn back from a dog into a human. And go home in peace!"

They took the prayer shawl and immediately covered the cantor with it, as the Baal Shem had instructed them, and they could sense that he was changing, getting better, calming down. Within half an hour he was standing up straight, and he could sit down when they offered him a chair, though he had to hold on to the arms. When he had come to himself some more he began to fix up his beard and sidelocks and to wipe his face. He even wanted to say something, but it didn't work. His mind had returned enough for him to make himself understood through gestures. When he wanted brandy he flicked at his throat, and when he wanted food he pointed to his mouth. To indicate sleep, he put his hand on his cheek and leaned his head.

In short, he turned human again in a few hours, normal but lacking speech. No trace of dog was left, except when he was eating lunch at the table on the Sabbath after the service. He attacked every course that was served like a hungry dog, and ate up every last tiny morsel. He still broke a few dishes, and they told the Baal Shem. But he thought nothing of it. "It's a fitting punishment," he said. "He eats far too much at weddings and circumcisions...Now the sinner has to pay for his sins. You should know that up in Heaven things work the same as down here. If the police catch you for one sin, then you get punished for all the others."

Naturally the reputation of the Baal Shem's holiness soared all over town, and people believed in him as in a prophet, a saint. All night Saturday crowds flocked to him with money and gifts, and he distributed innumerable talismans and remedies. Many Christian women also came with money and gifts. They, too, left feeling hopeful, because he guessed what they wanted and gave it to them. The next day – on Sunday, that is –when he was getting ready to leave, the Jewish community rewarded him richly, for he had protected their town so that no one but the cantor was punished.

But it was the innkeeper who gave him the most generous contribution, because he was now assured that he would have a son. And the teacher begged his forgiveness in front of everyone. "I know," he said, "that I deserve the exact same punishment as the cantor, and it was your humility, your holiness that protected me. Therefore I will believe in the Kabbalah and in Baal Shems from now on."

The Baal Shem stroked his beard, smiled, and told him before he left: "Your iniquity shall be removed, and your sin shall be atoned for."[19] A huge crowd of men and women accompanied him, and they assured him that they would not wrong the cantor and would pay him as if he had led the Sabbath service. In addition to paying him for that Sabbath, they would put him up until he could speak again, and then send him home at their expense.

And they really did keep their word, because in addition to being fervent believers, they were also honorable people. On Tuesday and Wednesday the cantor began speaking. He told them that everything that the Baal Shem had said about him was true, and from the local rabbi, who knew a little about such matters, he found out which prayers and penances could purify his sin. And the cantor left town with a nice bit of cash.

A few weeks later a couple of guests stayed with our innkeeper. They spent the Sabbath with him, and they recounted the exact same miracles of a Baal Shem and a cantor that had taken place in their town, Lakhmots,[20] a week earlier. It was the exact same story, and after discussing it at length, it became clear as day that the same men had been at work, and everyone understood the swindle. It was now beyond doubt that the Baal Shem and the Cantor were nothing but outright swindlers. Neither was a cantor or a Baal Shem. The whole town walked around crestfallen from shame.

[19] Isaiah 6:7 from The Book of Isaiah, trans. A. J. Rosenberg (Lawrence, NY: Judaica Press, 2005).
[20] The name is Dik's invention, implying "laughable" or "ridiculous."

The innkeeper's wife was no longer pregnant. Husbands who had abandoned their wives did not return, people who were sick started going to doctors. And they began to be ashamed of the name of their town, Duratshishok. The common saying was said of them, "They fit the name of the town, and the name of the town is fitting for them." Well, Dear Reader, if we're going to laugh at Duratshishok, we can also have a laugh at Chelm, which is not far from there – from Duratshishok, that is.

In the old days, when the living went to synagogue by day and the dead by night, when builders constructed two towns a few miles apart at the same time – and they'd share their tools with each other, take snuff from the same box, and have a nip of brandy and toast each other "to life" – Chelm was already known as a town of great fools. Stories were told of their extraordinary foolishness.

For example, a story was told of one year when there was a shortage of salt in the land, so they took a parcel of land that had been bought to make a cemetery and planted salt, figuring they'd make a lot more money that way than by selling cemetery plots. But they had barely sowed the salt, when wild animals – bears and wolves – descended on it and licked it all up. Naturally the community was extremely upset, so they called a meeting and decided to hunt down the animals. Everyone, grownups and children, was to take up pikes and shovels against the animals. It was a terrible battle, and there were many dead and wounded on both sides. But no one was sorry, because they firmly believed the adages, "When you chop wood, splinters must fall" and also "*Na, to voyna*,"[21] meaning "Can there be war without wounded?"

But there was one problem. Among those who were killed, they found one without a head, and no one recognized him. If that were the case, then his widow would never be permitted to marry again. So a rabbinical court was convened, which decreed that any woman who didn't know whether her husband was dead or alive must report to the court or risk excommunication. To the great dismay of the whole town, it was the rabbi's wife who reported.

"Oh," she wailed, "I'm the only one who doesn't know if her husband is dead or alive!"

"Well, dear rebbetzin," the head of the court replied. "We found a corpse whom no one has reported. It's possible that it may be your husband. If we can recognize him you may marry again. Just tell us whether or not your husband had a head."

"Gentlemen," she replied, "that I cannot tell you. I didn't have the privilege to see him all day long. He sat locked in his room alone and studied. And of course at night it was dark. So I can tell you nothing on the matter."

"In that case," said the head of the court, "Let's ask at the prayer house where he used to pray. He certainly went there during the day."

"Good idea!" replied the rebbetzin. So they sent the question over to the prayer house, but there, too, no one knew whether or not he had a head. The sexton said, "We cannot

[21] Russian: Well, that's war!

know, because he always came with his tallis over his head." So then they asked the attendant at the public bath, for who would know better? He would be the best witness, because you're stark naked when you take a bath. You certainly don't bathe with a prayer shawl on your head! Nevertheless the attendant also knew nothing. "If you asked me for some other identifying mark, I could quickly tell you the truth of the matter, for I see everything, and everyone comes here naked. But concerning the head, whether he had one or not, that I cannot know because in the public bath here you can't see a person's head. The smoke fills the room up to the ceiling, hiding the head, throat, and shoulders. So of course I couldn't see what was going on with the rabbi's head. Even his wife and his fellow congregants don't know whether or not he had a head."

One of the judges jumped in and suggested, "You know what? Let's wait a few days, until he starts coming in dreams. Then we'll know for sure whether or not he had one." But the head of the court objected: "That's not very smart! People only come to you in dreams at night, in the dark, and we still won't know. The rebbetzin doesn't know whether he had a head precisely because she only used to see him at night, in the dark."

In short, they went out of their minds trying to figure it out, until the chief judge of the rabbinical court had a brilliant idea: "He wrote a lot of religious books. Let us study them carefully, then we'll learn whether he had a head or not." Everyone liked this plan. Each judge read through one of his books, and they agreed unanimously that he hadn't had a head. From this they concluded that the corpse was the rabbi's. And they informed his wife…

די אורחים אין דוראַטשישאָק

אין יאָר טויזנט אַכט הונדערט און דרײַסיק איז ערבֿ שבת אין דער פֿרי, פּרשה בהעלותך, אָנגעקומען אין דער שטאָט דוראַטשישאָק אַ פּאַסאַזשיר מיט אַ קליין פֿורל און איז זיך פֿאַרפֿאָרן אין אַ באַזונדערן צימער פֿון דער גרעסטער אַכסניא אין דער דאָזיקער שטאָט. דער בעל־אַכסניא האָט אים זייער שיין אָנגענומען, האָט אים געגעבן אַ ברייטן שלום־עליכם און האָט אים דערבײַ געפֿרעגט די געוויינלעכע ייִדישע פֿראַגע:

„פֿון וואַנעט איז אַ ייִד?“

„איך בין, — האָט אים יענער געענטפֿערט, — שטאָפּערקער חזן, ר׳ זונדל קרייעהאָן. איך פֿאָר אַרום אַצינד איבער דער מדינה, צו דאַוונען אין גרויסע קהילות. איך רעכן הײַנטיקן שבת צו דאַוונען אין אײַער קהילה.“

דער בעל־אַכסניא, וואָס איז געווען אַ ייִד אַ מנגן, איז גאָר נתפּעל געוואָרן פֿון די דאָזיקע ווערטער, און האָט זיך אָנגערופֿן צום חזן:

„אויב אַזוי, טאָ מאַכט טאַקע נישט קיין שהיות און גייט גלײַך אַריבער צום פּרנס־חודש, ער זאָל אײַך דערלויבן צו דאַוונען אין דער גרויסער שול. דאָ וועט איר שוין באַפֿרידיקט ווערן אויפֿן שענסטן אופֿן. אונדזערע שטאָטלײַט, מוזט איר וויסן, זײַנען גרויסע בעלנים אויף נגינה און באַצאָלן פֿון דער ברייטער האַנט יעדן חזן, וואָס ווײַזט זיך אין שטאָט, און בפֿרט אײַך, וואָס איר זײַט אַ שם־דבֿר. וואָרעם ווער האָט עס נישט געהערט פֿון ר׳ זונדל דעם שטאָפּערקער חזן?“

באַקומען אַזאַ מין ענטפֿער פֿון בעל־אַכסניא, האָט זיך דער חזן שיין אָנגעטאָן און איז זיך אַוועק צום פּרנס־חודש. קוים אָבער איז ער אַרויס פֿון דער אַכסניא און האָט זיך אַ ווײַז געטאָן אין גאַס, איז געוואָרן אַ קאָך אין שטאָט, אַז עס איז געקומען אַ חזן אָדער אַ בעל־דרשן, ווײַל ער האָט זיך נאָכגעפֿרעגט בײַ אַ פּאָר מענטשן און בײַ אַ שנײַדער: „ווּ ווינט דאָ אײַער פּרנס־חודש?“, און דערצו נאָך מיט אַ פֿאַרצויגענעם לשון.

און ווײַל קיינעם פֿון די שטאָטלײַט האָט זיך נישט געוואָלט בלײַבן אַ לאַנגע צײַט אָן די טשיקאַווע ידיעות וועגן דעם דאָזיקן אויסטערלישן גאַסט, האָט זיך דער עולם אַ שאָט געטאָן צו דער אַכסניא[22] נאָך ידיעות. אָבער נאָך איידער דער בעל־אַכסניא האָט באַוויזן צו ענטפֿערן דעם נײַגעריקן עולם, איז דערווײַל אָנגעפֿאָרן אַ וועגל מיט אַ צווייטן אורח, וואָס האָט זיך אָפּגעשטעלט אויך לעבן דער אייגענער אַכסניא. דער דאָזיקער אורח האָט אויסגעזען זייער חשובֿ, הויך און רונד געוואַקסן, דאָס געזיכט פֿול און רויט, ווי די זון פֿאַר איר אונטערגיין, מיט אַ גרויער, לאַנגער באָרד, אין אַ מאַנטל מיט ברייטע אַרבל, אין אַ קײַלעכדיקן היטל, מיט אַ גאַרטל אונטערן נאָפּל און מיט אַ גרויסן ראָרשטעקן אין דער האַנט.

דערזען אַזאַ אורח, איז דער בעל־אַכסניא אַרויס אים אַקעגן און האָט אים אָפּגעשטעקט שלום. האָט דער אורח געבעטן, אַז ער זאָל אים אָפּגעבן אַ באַזונדער צימער, ווײַל ער וויל דאָ האַלטן שבת.

„איר וועט עס בײַ מיר באַקומען“ — האָט אים יענער געענטפֿערט און האָט געהייסן זײַן יונג, ער זאָל אַרײַנטראָגן אין צימער דעם אורחס זאַכן — אַ שווערן סעפּעט און אַ היפּש קעסטל מיט גרויסע רויטע אותיות: „ר׳ ברוך בעל־שם“. דערזען די דאָזיקע אויפֿשריפֿט, איז דער יונג באַלד אַרײַנגעלאָפֿן צו דעם בעל־הבית און האָט אים אײַנגערוימט אין אויער, אַז דער דאָזיקער אורח איז אַ בעל־שם.

„אַ בעל־שם?! האָט אויסגעשריִען דער בעל־אַכסניא, פֿאַרבײַסנדיק די ליפּן, — אַזוי, זײַנען נאָך פֿאָרט דאָ אויף גאָטס וועלט מענטשן, וואָס קאָנען ווײַזן אַ שטיקל ווּנדער. נו, טוט עס מיר הנאה, וואָס ער איז גראַדע צו אונדז פֿאַרפֿאָרן. אַזוי אַרום וועט שוין מײַן ריוווטשע נישט באַדאַרפֿן פֿאָרן אין אַן עק וועלט!“

[22] דאָס זעלבע, וואָס אַ בערזע איז אין אַ האַפֿנשטאָט, איז אַן אַכסניא אין אַ קליין שטעטל. זי איז שטענדיק פֿול און פּאַק פֿון שטאָטישע ליידיק־גייער, שדכנים, משרתים, שמשים, איזבאָרשטשיקעס, דאָזאָרעס, אַ קאַפּעטשקע שיכּורלעך, הײַנט גלאַט קרעמעריונגען, אָפּצוהיטן אַן אורח אָדער אַ פּריץ, וואָס דאַרף עפּעס קויפֿן, און אַ מענגע מעקלער פֿון פֿורן, וואָס זײַנען אויך נישט גאַנץ ניכטער.

די דאָזיקע בשׂורה האָט ער באַלד אָנגעזאָגט זײַן פֿרוי און יענע איז אַרײַנגעפֿאַלן אין אַזאַ שׂימחה, פּונקט ווי זי וואָלט שוין געהאַט דעם שליסל פֿון די עקרות בײַ זיך אין האַנט. זי איז געווען, לא־לנו, אַן עקרה. זי האָט דערפֿאַר געמאַכט אַ ברייטן שבת, ווי פֿאַר אַ חתן, וואָס מען האָט אים אָפּגעוואַרט אויף שבת־חנוכּה.

באַלד דערויף האָט זי אַרויפֿגעשיקט דעם מאַן צו אים מיט אַ טאַץ זעמל און קאַווע, כּדי ער זאָל שוין האָבן אַ געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט אים, איידער דער גרויסער עולם וועט זיך אַ שאָט טאָן צו אים.

אין שטאָט זײַנען געווען גענוג ייִדן, וואָס האָבן געוואָלט געהאָלפֿן ווערן. לבֿד אַ טויזנט עקרות, זײַנען גלאַט געווען אַזוינע ווײַבער, וואָס האָבן נישט געקינדלט, ווײַל זיי זײַנען געווען עגונות און פֿאַרזעסענע מוידן און אַזוי אויך נאָך אַנדערע צרות, און הײַנט ווער רעדט שוין פֿון צרות־הכּלל. דאָרט איז געווען אַ שלעכטער אַסעסאָר, אַ דמים־צאַפּער, און ווידער האָט זיך דאָרט געלאָזט הערן אַ קלאַנג פֿון שקאָלעס...

„זע, מײַן מאַן, — האָט אַ זאָג געטאָן דאָס ווײַב צום בעל־אַכסניא, — זײַ דו בײַ אים בעסער דער ערשטער, איידער דער לעצטער. אפֿשר קאָנען מיר שוין פֿון אים געהאָלפֿן ווערן. מען קאָן אַרויף צו אים פֿרײַטיק צו נאַכט אויך. איך געדענק, אַז מײַן מוטער, זכרונה לבֿרכה, איז געוואָרן מעוברת מיט מיר נאָר דורך ר׳ פֿײַוול פּינטשעווער בעל־שם.“

אַרויפֿגעטראָגן די זעמל מיט קאַווע, האָט דער אורח געזאָגט:

„און צו וואָס האָט איר אײַך געדאַרפֿט נאָך אַליין מטריח זײַן? איר האָט דאָך אַ יונג.“

„אָ, רבי, — האָט זיך דער בעל־אַכסניא אָפּגערופֿן, — מיינט נישט, אַז איך ווייס נישט, ווער איר זײַט, און מיינט נישט אַז איך ווייס נישט, ווי גרויס איז די מיצווה משמש צו זײַן אַליין אַזאַ אורח־הגון, ווי אײַער כּבֿוד איז.“

„און ווער בין איך עס אַזאַ איינער, וואָס איר רופֿט מיך רבי?“ — האָט דער אורח געפֿרעגט.

„אָ, — מאַכט דער בעל־אַכסניא, — גוטער ווײַן שמעקט שוין פֿון ווײַטן. איר זײַט דער בעל־שם ר׳ ברוך.“

„אַ פּלא! — האָט זיך דער אורח געחידושט. — עס איז זיך נישט אויסצובאַהאַלטן פֿון דער וועלט! נאָר בײַ אַלעם דעם האָט איר אַ גוטן חוש, אַז איר קענט אַזוי ווײַט דערשמעקן אַ ריח.“

„איך וועל אײַך זאָגן דעם אמת, דער הונגעריקער דערשמעקט אַ גוטן מאכל גיכער ווי דער זאַטער. נישט פֿאַר אײַך גערעדט, מיר זײַנען חשׂוכי־בנים...“

דערהערט די דאָזיקע ווערטער, האָט זיך דער אורח אָנגערופֿן:

„הייסט עס, אַז דער בורא, ברוך־הוא, שיקט צו דעם שפּינער זײַן פֿלאַקס און דעם טרינקער זײַן ווײַן. הערט, ר׳ ייִד, איך זאָג אײַך פֿאָרויס, אַז די מניעה איז נישט פֿון אײַך, נאָר פֿון אײַער ווײַב.“

בײַ די דאָזיקע ווערטער, איז דער בעל־אַכסניא געבליבן שטיין, ווי פֿאַרשטיינערט. דער אורח האָט אים דווקא צוגעטראָפֿן. נאָך מיט אַ יאָר פֿינף צוריק האָט זײַנע אַ דינסט דערלעבט פֿון אים אַ יאַטל. איז ער איצט געוואָרן טויט און רויט און האָט זיך נישט דערוועגט צו קוקן דעם בעל־שם־טובֿ אין פּנים אַרײַן. דער בעל־שם אָבער האָט אויסגעפּוצט אויף אים די אויגן און האָט זיך אַזוי טיף אַרײַנגעקוקט אין אים, פּונקט ווי ער וואָלט דאָרט אַנטפּלעקט דאָס אַלץ, וואָס איז געלעגן פֿאַרבאָרגן אין די טיפֿסטע פֿאַלבן פֿון דעם בעל־אַכסניאס נשמה.

דער בעל־אַכסניא האָט שוין נישט געקאָנט שטיין אויף די פֿיס, און ער וואָלט זיכער אומגעפֿאַלן, ווען דאָס וואָלט געדויערט נאָך אַ פּאָר מינוט. ער וואָלט אומגעפֿאַלן צו דעם אורחס פֿיס און וואָלט זיך מתוודה געווען אין זײַן גרויסן חטא און געבעטן בײַ אים אַ תּיקון.

צום גליק אָבער האָט זיך געעפֿנט די טיר, און די בעל־אַכסניאטע איז אַרײַן מיט אַ טעצל, אויף וועלכן עס איז געשטאַנען אַ פֿלעשל שנאַפּס מיט צובײַסונג. זי האָט זיך אָנגערופֿן צום מאַן:

„זעסט, לעמל, אַז פֿון אײַלעניש קומט קיין גוטס נישט אַרויס — דו האָסט דאָך פֿאַרגעסן מיטצונעמען שנאַפּס.“

ריווטשע, די בעל־אַכסניאטע איז אַלט געווען אַ יאָר דרײַסיק. זי איז געווען אַ שיינע געזונטע פֿרוי מיט פֿײַערדיקע אויגן, וואָס האָבן נאָך געקאָנט דערוואַרעמען אַ קאַלט האַרץ.

דער אורח איז אַ ביסל אויפֿגערודערט געוואָרן... ער האָט אַפֿילו געהאַט זייער אַ פֿרום פּנים, אָבער דאָס איז געווען אַ מענטש אַ בעל־תּאווה. ער האָט זיך קיין מאָל נישט אָפּגעזאָגט פֿון קיין שום תּענוג אין דער וועלט, און אַז ריווטשע איז אַרײַן, האָט ער שוין געוווּסט צו פֿאַרווענדן זײַן בליק אויף עפּעס בעסערס, איידער צו קוקן אויף דעם נאַרישן פּנים פֿון ר׳ לעמלען. און בשעת זי האָט געוואָלט אַוועקגיין, האָט ער איר אַ ווונק געטאָן, אַז זי זאָל נאָך פֿאַרבלײַבן אַ ווײַלע. מער ווי דאָס האָט זי זיך אייגנטלעך נישט געוווּנטשן און איז געבליבן שטיין בײַ דער טיר מיט גרויס דרך־ארץ, ווי אַ מאָל די שונמית פֿאַר אלישען, מיט אַראָפּגעלאָזענע אויגן.

„גוט, וואָס איר זײַט אַרויפֿגעקומען, — האָט ער זיך אָנגערופֿן צו איר, — אַנישט, וואָלט איך געמוזט שיקן נאָך אײַך. איך האָב אײַך וואָס צו פֿרעגן. מן־הסתּם מוזט איר דאָך שוין וויסן, ווער איך בין. ווען איך וועל מיך דערוויסן, וואָס אײַער מבֿוקש איז, וועלן מיר שוין פֿאַרשטיין אַנאַנדער.“

„אָ, רבי, זאָלט איר אַזוי נחת זען, — האָט זי אַרויסגעפּלאַצט. — וואָס רעדט איר „פֿאַרשטיין“? מען דאַרף גאָר נישט קיין גרויסע חכמות דערצו. אונדזער מבֿוקש איז בלויז, אַז איר זאָלט אונדז מזכּה זײַן מיט אַ קינד, און פֿאַרשטיין וועלן מיר בוודאי אויך, ווי אײַך צו באַפֿרידיקן, ווײַל מיר זײַנען, ב״ה, אין שטאַנד עס צו טאָן.“

„אַלזאָ, זאָגט זשע מיר, — האָט זיך דער בעל־שם אָפּגערופֿן, — האָט איר נאָך קיין מאָל קיין קינד נישט געהאַט?“

ריווטשע האָט געזאָגט:

„פֿון דער חתונה אָן קינדל איך נישט.“

און זי האָט זיך גענומען ווישן די אויגן.

„ווי אַלט זײַט איר געווען צו דער חתונה?“ — האָט ער ווײַטער געפֿרעגט.

„אַכצן חושכדיקע יאָר...“

„אַכצן יאָר! — האָט ער זיך אָפּגערופֿן, סמאָטשקענדיק מיט די ליפּן, — צו אַכצן יאָר וויגט מען שוין בײַ לײַטן דאָס צווייטע קינד. פֿאַרזעסן, בעוונותינו־הרבים. אָט דאָס האָט מען פֿון דעם צו פֿיל קלײַבן שידוכים.“

„מײַנע עלטערן האָבן אַפֿילו נישט פֿיל געקליבן, — האָט זי געזאָגט. — אָבער עס האָט געדויערט, ביז מען האָט מיך אויסגעקליבן, ווײַל נישט אַלע ווילן נעמען מיידלעך, וואָס האָדעווען זיך אויס אין אַכסניות, און מײַנע עלטערן האָבן געהאַלטן אַ פּריצישע אַכסניא. איז מען געווען, ווי פֿאַר אײַך זאָגנדיק, גאַנץ באַרעדט. אַ וועלט האָט דאָך צינגער.“

„נו, לאָמיר דאָס אַוועקלייגן, — האָט דער בעל־שם איר איבערגעשלאָגן אין די רייד. — זאָגט מיר, האָט איר עפּעס עקרות אין אײַער משפּחה?“

„אַ, זאָלט איר טאַקע נחת זען אויף אײַערע קינדער, — האָט זי זיך אָפּגערופֿן, — איר טרעפֿט טאַקע ווי אַ מלאך. מײַן מוטער, זכרונה לבֿרכה, איז אַ צײַט געווען אַן עקרה און וואָלט אַוודאי געבליבן אַן עקרה, ווען נישט דער בעל־שם ר׳ פֿײַוול פּינטשעוועשער. פֿריִער דער, וואָס איך טאָר אים נישט דערמאַנען, דערנאָך ער, דער בעל־שם, וואָס דורך זײַן לאַסקע בין איך געבוירן געוואָרן. מײַנע אַן עלטער־באָבע אָבער איז געווען אַן עקרה און געשטאָרבן (נישט פֿאַר מיר געדאַכט) אַן עקרה.“

דער בעל־שם האָט אַ שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ און געזאָגט:

„און פֿונדעסטוועגן מעגט איר זײַן זיכער, אַז אין אַ יאָר אַרום וועט איר ניאַנטשען אַן אייגן קינד. איך וועל אײַך געבן אַ קמיע און דערצו נאָך וואָס עפּעס צו טאָן. איר וועט האָבן אַ ייִנגל און זאָלט אים אַ נאָמען געבן שמואל, ווי אונדזער מוטער חנה האָט געטאָן.“

„אוי, לאָמיר עס נאָר דערלעבן! — איז ריווטשע געשפּרונגען פֿון שׂימחה — ער מעג הייסן, ווי איר ווילט.“

דער דאָזיקער שמועס צווישן אים און איר וואָלט אפֿשר גאָר קיין סוף נישט גענומען, ווען דער יונג וואָלט נישט אַרויפֿגעקומען און וואָלט דעם בעל־אַכסניא נישט זאָגן, אַז דער חזן איז זייער אַ פֿריילעכער

געקומען צוריק פֿון פּרנס־חודש און בעט אים, ער זאָל אַזוי גוט זײַן אַראָפּקומען צו אים. דער יונג האָט אַזוי אַרום איבערגעריסן דעם דאָזיקן וויכטיקן שמועס מיט אַ שיין ווײַבל.

די בשׂורה וועגן דעם חזן, אַז ער האָט אויסגעפֿירט בײַם פּרנס־חודש און אַז ער פֿאַרלאַנגט דער בעל־אַכסניא זאָל אַרונטערקומען צו אים, האָט אַרויפֿגעפֿירט דעם אורח אויף אַנדערע רעיונות. און אַז מאַן־און־ווײַב האָבן געוואָלט אַרויסגיין פֿון דעם אורחס צימער, האָט דער אורח פֿאַרהאַלטן ר׳ לעמלען בײַ זיך אויף אַ ווײַלע. די בעל־אַכסניאטע איז דערווײַל אַרויס פֿון צימער מיט גרויס האָפֿענונג, אַז זי וועט באַלד געהאָלפֿן ווערן, און זי האָט זיך שוין אַזוי ווײַט אײַנגעגלייבט אין דעם, אַז איר האָט שוין אויסגעוויזן, אַז זי פֿילט שוין דאָס קינד...

דער בעל־שם האָט זיך אָנגערופֿן צו ר׳ לעמלען:

„זאָגט, ר׳ לעמל, וואָס פֿאַר אַ חזן איז דאָ, וואָס דער יונג רופֿט אײַך צו אים?"

„מיר האָבן אויף הײַנטיקן שבת אַ נײַעם חזן אין אונדזער שטאָט, — האָט אים דער בעל־אַכסניא געענטפֿערט. — איר האָט אפֿשר געהערט פֿון אים? ער הייסט ר׳ זונדל קרייעהאָן, דער שטאָפּערקער חזן."

„אַזוי?! האָט זיך דער בעל־שם אָפּגערופֿן מיט גרויס חידוש — אַזוי?! ר׳ זונדל איז דאָ און וועט בײַ אײַך דאַוונען? דאָס פֿרייט מיך זייער, עס איז דאָ וועמען צו הערן. ער איז אַ גרויסער זינגער און אַ גרויסער דאַוונער. זײַנע ווערטער זײַנען צוקער זיס און דערקוויקן דאָס האַרץ און די נשמה. דערצו נאָך איז ער גלאַט אַ שיינער ייִד, אַ למדן, אַ ירא־שמים. עס טרעפֿט גאַנץ זעלטן, אַז די אַלע מעלות זאָלן זיך באַהעפֿטן אין אַ חזן. אַזוי, אויב דער חזן איז באמת זונדל קרייעהאָן, וויל איך אײַך מער נישט אויפֿהאַלטן דאָ. עס איז נישט שיין צו לאָזן אים וואַרטן אַזוי לאַנג אויף אײַך. נו, גייט אײַך צו אים, אָבער דערציילט קיינעם נישט, אַז איך בין ר׳ ברוך בעל־שם. מען וועט מיך נישט לאָזן לעבן, און איך וויל מיך אויסרוען איבער שבת."

„און ווען האָט איר בדעה אַוועקצופֿאָרן?" — האָט ר׳ לעמל געפֿרעגט.

„לא יאוחר, ווי זונטיק", — האָט דער אורח געענטפֿערט.

„איר האָט געדאַרפֿט בעטן מײַן פֿרוי, זי זאָל קיינעם נישט זאָגן. איך וועל געוויס קיינעם נישט דערציילן", — האָט ר׳ לעמל געזאָגט.

„נו, בעט איך אײַך טאַקע, איר זאָלט עס אָנזאָגן אײַער פֿרוי אין מײַן נאָמען."

„איך וועל טאַקע אַזוי טאָן", — האָט אים ר׳ לעמל פֿאַרזיכערט, — און איז אַרויס פֿון צימער.

אַרײַן צום חזן, האָט אים שוין ר׳ לעמל נישט דערווישט, דערפֿאַר אָבער האָט ר׳ לעמלס ווײַב זיך שוין געטענטלט מיט וויקעלעך און ווינדעלעך פֿאַרן קינד, וואָס דער בעל־שם האָט איר מבֿטיח געווען, און בעת־מעשׂה דערציילט גרויס ווונדער פֿון דעם ר׳ ברוך, ווי אַזוי זי האָט מיט אים גערעדט, און ווי ער האָט איר צוגעטראָפֿן. זי האָט גערעדט פֿאַר אַן עדה ווײַבער, וואָס זײַנען געשטאַנען אַרום איר און וואָס האָבן זיך פֿאַרמערט פֿון מינוט צו מינוט.

עס פֿאַרשטייט זיך, אַז ר׳ לעמל האָט שוין נישט געקאָנט בעטן דאָס ווײַב, זי זאָל קיינעם נישט דערציילן פֿונעם בעל־שם, מחמת זי האָט שוין פֿאַרפֿויקט די גאַנצע שטאָט מיט דער דאָזיקער נײַעס און האָט זיך געפּאַטשט אין בויך אַרײַן, ווי תּמר, בשעת זי האָט זיך באַקענט מיט יהודהן, און האָט נאָך אַנאַנד געשריִען:

„איך בין מיט אַ גאָון, מיט אַ גוטן־ייִדן מעוברת!"

און עס האָט שוין דאָרט אַ גאַנצן פֿרײַטיק געקאָכט, ווי אין אַ קעסל פֿון ייִדן און ווײַבער, וואָס זײַנען געקומען זען און באַשמעקן דעם חזן און דעם בעל־שם.

און אַז דער בעל־אַכסניא האָט אײַנגעזען, אַז עס איז שוין סײַ ווי סײַ נישט קיין סוד מיטן בעל־שם, האָט ער שוין אַליין אויך נישט געשוויגן און האָט דערציילט פֿאַר דעם עולם, וואָס האָט אים אַרומגערינגלט, ווונדער איבער ווונדער.

„דאָס איז אַ געטלעכער מענטש, — האָט ער געשריִען, — ער זעט נישט, ווי אַלע מענטשן בלויז דאָס אויסערלעכע, נײַן, ער זעט, וואָס עס טוט זיך בײַ יענעם אין האַרצן. די פֿראָגע האָב איך אַליין געזען אויף מיר

אַליין, און געלויבט און געדאַנקט איז זײַן ליבער נאָמען, וואָס איך בין עס שוין איבערגעקומען!... הײַנט שפּילט גלאַט די שכינה אויף זײַן געזיכט. ער זעט אויס, ווי אַ מלאך און האָט מיר און מײַן ווײַב צוגעטראָפֿן אין אַזעלכע זאַכן, וואָס מיר האָבן שוין באַלד גאָר פֿאַרגעסן אין זיי. איצט פֿאַרשטיי איך שוין גאַנץ גוט, וואָס ער האָט אָפּגעקערט דאָס פּנים פֿון מײַן ליבהאַרציקן משרת, פֿון בערקען, בשעת יענער איז אַרויס צו אים אַנטקעגן. דער געטלעכער מאַן האָט דערשמעקט דאָס טרייפֿע פֿון ווײַטן און איצט פֿאַרשטיי איך אויך, אַז דער חזן, ר׳ זונדל, מוז זײַן עפּעס אַ תּכשיט פֿון אַ ייִדן, ווײַל בשעת איך האָב אים דערציילט, אַז ר׳ זונדל וועט בײַ אונדז שבת דאַוונען, האָט עס אים זייער געפֿרייט, און ער האָט געזאָגט אויף אים, אַז ער איז אַן אָדם־כּשר און האָט אים זייער מפֿליא געווען. ער האָט זייער געלויבט זײַן זינגען, און האָט געזאָגט, אַז עס שײַנט, ווי די גרעסטע בריליאַנטן אין די קרוינען, וואָס די מלאָכים מאַכן פֿון די פֿאַרשיידענע ייִדישע תּפֿילות.״

עס פֿאַרשטייט זיך, אַז די דאָזיקע רייד האָבן געהויבן דעם חזן למעלה און למעלה, און קיין איינער האָט נישט געצווייפֿלט אין די מעלות פֿון חזן: ערשטנס, צו וואָס זאָל דער בעל־שם לויבן אומזיסט אַ חזן; צווייטנס, וועט ער זיך דאָך נישט וועלן מאַכן פֿאַר אַ ליגנער. ווי ווײַט איז דאָס גאָר צו שבת? וועט מען דאָך הערן. מוז דאָך דער חזן טאַקע זײַן אַ שיינע כּלי.

אין דעם בעל־שם אָבער האָבן מאַנכע געצווייפֿלט. עס האָבן זיך געפֿונען אַזוינע, וואָס האָבן גאָר נישט געהאַלטן פֿון אים.

באַזונדערש איז אַרויסגעטרעטן קעגן אים דעם בעל־אַכסניאס מלמד, וואָס האָט געלערנט מיט זײַנעם אַ ברודערס אַ ייִנגל, וועלכן ער האָט געהאַלטן בײַ זיך פֿאַר אַ קדיש. דער בעל־אַכסניא האָט שוין אָבער געהאַלטן פֿאַר איבעריק צו האָדעווען דאָס דאָזיקע ייִנגל פֿאַר אַ קדיש, ווײַל ער האָט שוין געהאָפֿט אויף אַן אייגענעם ייִנגל... דאָס האָט באַליידיקט דעם מלמד און ער האָט געשאָטן אויפֿן בעל־שם, וואָס ער האָט נאָר געקאָנט, וואָס אין קאָרט שטייט.

דעם בעל־אַכסניא האָט עס שטאַרק פֿאַרדראָסן, האָט ער געגעבן אַ גוטע פּאָרציע דעם מלמד מיט די איבעריקע פּאַרשוינען, וואָס האָבן געמאַכט צו גאָרנישט דעם בעל־שם.

אַקוראַט אין דעם מאָמענט איז געקומען דער חזן מיט נאַסע פּאותן: ער איז געווען אין מיקווה.

„אָ, איר זײַט אונדז געקומען, ווי גערופֿן, — האָט אַ זאָג געטאָן דער בעל־אַכסניא צום חזן. — מיר שפּאַרן זיך דאָ איבער דעם ענין פֿון קבלה און אַ בעל־שם. לאָמיר הערן, וואָס האַלט איר דערפֿון?״

„אָ, דאָס איז אַ קורצע שאלה, — האָט דער חזן געענטפֿערט, — וואָס ברויכט אַ לאַנגע תּשובֿה, און איצט איז דערויף קיין צײַט נישטאָ. עס וואַרטן אויף מיר אײַערע משוררים, מסדר צו זײַן זיך מיט זיי. דאָך וועל איך אײַך זאָגן אין קורצן, אַז מיר, ייִדן, מאמינים בני מאמינים, באַדאַרפֿן גלייבן, אַז אונדזערע גרויסע לײַט האָבן מיט קבלה אויפֿגעטאָן גרויס וווּנדער, ווי דאָס איז אַרויסצוזען פֿון דער גמרא און פֿון דעם האַר״י־הקדוש. אָבער אויף די הײַנטיקע ווייס איך נישט.״

„איצט בין איך שוין אַ בעלן צו הערן אײַך, וואָס וועט איר זאָגן אויף ר׳ ברוך בעל־שם?״

„וואָס פֿרעגט איר עפּעס גראַדע אויף אים?״ — האָט דער חזן אַ פֿרעג געטאָן.

„ווײַל ער איז אַצינד גראַדע אונדזער אורח. ער שטייט דאָ אײַן בײַ מיר אויבן, ער איז טאַקע ערשט געקומען.״

„אַזוי? — האָט זיך דער חזן אָפּגערופֿן. — איז דער דאָזיקער רמאי געקומען אויך אַהער און גראַדע האָט איר עס דעם מזל, ער זאָל דווקא אײַנשטיין בײַ אײַך. זײַט אָבער גוט פֿאָרזיכטיק, וואָרעם ער קאָן אײַך מיט אײַערע שטאָטלײַט גוט אָנפּײַפֿן, ווי ער האָט אָנגעפּײַפֿט אַלע איבעריקע שטעטלעך. ער איז אַ צבֿועק פֿון ערשטן סאָרט. ער קאָן גוט רעדן און קאָן אָפּנאַרן דעם גרעסטן מענטשן. צו אַלע צרות ווײַזט מיר נאָך אויס, אַז ער איז אויך אַ גרויסער עם־האָרץ און האָט זיך דעריבער טאַקע געמאַכט פֿאַר אַ בעל־קבלה, ווײַל דער דאָזיקער ענין איז אַזוי ווי אַ מאַנטל, וואָס פֿאַרדעקט אַלע פֿעלערן און דאָס גרעסטע עם־הארצות. אוי, עס פֿאַרדריסט מיך, וואָס איך בין דערבײַ נישט געווען — איך וואָלט אײַך גאָר נישט געלאָזט, איר זאָלט אים אַרײַננעמען אין שטוב, אַ שאָד!״

„אָ, ר׳ זונדל, — האָט דער בעל־אַכסניא זיך אָנגערופֿן, — וואָלט איר אָבער וויסן וואָס ר׳ ברוך האָט אויף איַיך געזאָגט, וואָלט איר עס נישט גערעדט, וואָס איר רעדט אַצינד אויף אים. זעט איר, ער האָט איַיך זייער געלויבט. ער האָט געזאָגט, אַז איר זיַיט אַ גרויסער חזן, אַן אָדם־כּשר און אַ ייִד אַ למדן.״

דער חזן האָט זיך צעלאַכט.

„דאָס איז גראַדע פֿאַר מיר אַ חסרון, וואָס אַזאַ רמאי, לויבט מיך, — האָט ער געזאָגט. — איך דאַרף נישט זיַינע שבֿחים און זיַין מבֿינות. אין אַ פּאָר שעה אַרום וועט איר מיך אַליין הערן. און אויף מיַין לומדות קאָן אַזאַ עם־האָרץ גאָר קיין מבֿין נישט זיַין. געקומען בין איך אָבער בלויז צו דאַוונען, אָבער נישט צו פּסקענען שאלות, אַלזאָ, וואָס מאַכט עס מיר אויס, צי איר וועט מיך האַלטן פֿאַר אַ למדן, צי נישט. אויף זיַין סחורה אָבער קאָנט איר קיינער קיין מבֿין נישט זיַין, דערפֿאַר זאָלט איר מיר גלייבן, ווען איר האַלט מיך יאָ פֿאַר אַן אָדם־כּשר, ווי ער זאָגט אויף מיר, און היט איַיך פֿאַר אים ווי פֿאַר אַ משוגענעם הונט.״

נאָך דעם דאָזיקן קליינעם וויכּוח איז זיך דער חזן אַריַין אין זיַין חדר־מיוחד, זיך מסדר צו זיַין מיט די שטאָט־משוררים, און דער מלמד מיט די וואָס האָבן מיט אים געהאַלטן, האָבן ערשט אויפֿגעעפֿנט זייערע פּיסקעס און האָבן זיך לוסטיק געמאַכט איבער דעם בעל־שם און איבער די אַלע בעלי־קבלה און האָבן דערמיט פֿאַרשאַפֿט פֿיל קרענקונג דעם בעל־אַכסניא און נאָך מער זיַין פֿרוי, וואָס האָט זיך געריכט באַלד געלעגן צו ווערן.

דערהערט, וואָס דער חזן האָט געזאָגט, איז דער מלמד געוואָרן ביַי זיך אַזוי תּקיף, אַז ער האָט נישט אָפּגעלאָזן דעם בעל־אַכסניא און האָט דורכויס געוואָלט, ער זאָל אים אַרויספֿירן צו דעם בעל־שם, און דאָרט וועט ער אים שוין וויַיזן אין די אויגן, אַז ער איז אַ גרויסער עם־האָרץ.

דער בעל־אַכסניא האָט עס אים סוף־כּל־סוף נאָכגעגעבן.

„גוט, קומט מיט מיר אַרויף צום בעל־שם, — האָט ער געזאָגט, — איך וועל איַיך אים פֿאָרשטעלן. איך וועל זאָגן, אַז איר זיַיט מיַין מלמד און איר ווילט מיט אים וואָס רעדן אין לערנען.״

צום אומגליק, איז דער מלמד געווען אַ גרויסער פּחדן. ער פֿלעגט לאַכן פֿון שדים און האָט מורא געהאַט צו שלאָפֿן אַליין אין אַ צימער; ער פֿלעגט לאַכן פֿון חלומות און פֿלעגט זייער אָפֿט פֿאַסטן אַ תּענית־חלום. און דעריבער, אַז זיי זיַינען נאָר אַריַין צו דעם בעל־שם אין צימער, האָבן אָנגעהויבן דעם מלמד צו ציטערן הענט און פֿיס.

דער בעל־שם איז בעת־מעשׂה געשטאַנען אָנגעטאָן אין טלית איבערן קאָפּ, מיטן געזיכט אָפּגעקערט צו דער וואַנט און אַזוי וויַיט פֿאַרגעטערט, אַז ער האָט זיי גאָר נישט באַמערקט.

ער האָט זיך זייער שטאַרק געשאָקלט און האָט אַרויסגעלאָזט פֿון האַלדז ווילדע קולות און געשרייען, ווי פֿון אַ געוואַלדיקער מאַשין. ער האָט באמת אויסגעזען, ווי איינער, וואָס איז אויסגעטאָן פֿון זיך און פֿון דער וועלט, און וואַנדלט אַרום אין די עולמות־עליונים, ווי מען רופֿט עס ביַי אונדז ייִד — „התפשטות־הגשמיות״.

וויַילעוויַיז האָט ער אויסגערופֿן זעלטענע נעמען פֿון בייזע גיַיסטער, פֿון מלאַכי־חבלה.

„שוויַיג דו, אַריַין! — האָט ער געשריִען, — שוויַיג דו, פּרגוד! אויך דו, עדיאל, האַלט ס׳מויל!״

באַלד נאָך דעם האָט ער צוגעבויגן דעם רעכטן אויער, אַזוי ווי ער וואָלט זיך איַינגעהערט, וואָס עמעץ זאָגט, און אין דער אייגענער רגע האָט ער זיך צעשריִען, פּונקט ווי ער וואָלט איבערגעזאָגט יענע ווערטער, וואָס ער האָט געהערט:

„דער דאָזיקער רמאי!״

„אַ צבֿועק פֿון ערשטן סאָרט.״

„היט איַיך פֿאַר אים, ווי פֿאַר אַ משוגענעם הונט.״

„אָ, גענוג שוין מקטרג צו זיַין אַ ייִדן, אַ למדן. אָ, דו, גבֿריאל, דו, וואָס דו האָסט פֿאַרשלאָסן די מיַילער פֿון די לייבן, אַז זיי זאָלן דניאל נישט ביַיסן, פֿאַרשליס שוין די מיַילער פֿון די דאָזיקע שעטנזים! עס זאָל כאָטש נישט שאַדן דער גאַנצער שטאָט צוליב דעם איינעם; גענוג, אַז ער אַליין זאָל זיַין די כּפּרה פֿאַר זיי אַלעמען! אָ, איך בעט דיך, גבֿריאל, ווי מיַינעם אַן אַלטן באַקאַנטן!...״

די דאָזיקע ווערטער האָט דער בעל־שם אַרויסגעזאָגט מיט גרויס ציטערניש און פֿלאַטערניש און אויך מיט גרויס פֿאַרגעטערונג.

דער מלמד מיטן בעל־אַכסניא, וואָס האָבן זייער גוט פֿאַרשטאַנען דעם תּוכן פֿון די קולות און געוואַלדן, דאָס הייסט, אַז ער האָט דאָ נאָר איבערגערעדט די ווערטער, וואָס דער חזן האָט אונטן גערעדט, און דעריבער בייזערט ער זיך אויף די שעטנזים, וואָס זײַנען אויף אים מקטרג, און בעט גלײַכצײַטיק דעם מלאך גבֿריאל, אַז ער זאָל זיי פֿאַרשליסן די מײַלער און זײַן אַ מליץ־טובֿ פֿאַר דער גאַנצער שטאָט, אַז זי זאָל נישט לײַדן פֿאַר זײַן בייז מויל, — דער מלמד מיטן בעל־אַכסניא זײַנען געבליבן שטיין אין טויטער פֿאַרגליווערטער שרעק. ערשט איצט האָבן זיי בחוש געזען, אַז דער בעל־שם איז אַ נבֿיא. וואָרעם ווען ער וואָלט קיין נבֿיא נישט געווען, טאָ פֿון וואַנען וואָלט ער געוווּסט וואָס דער חזן האָט אויף אים גערעדט? אויסער דעם, איז ער אויך אַ גרויסער מחותּן מיט אַלע מקטרגים און אויך מיטן מלאך גבֿריאל.

קורץ דערפֿון, זיי זײַנען געבליבן שטיין, ווי צוגענאָגלטע, זיי האָבן געוואָלט אַנטלויפֿן און האָבן נישט געקאָנט. די פֿיס האָבן זיי נישט געדינט...

זיי זײַנען אַזוי לאַנג געשטאַנען, ביז די געטלעכע באַגײַסטערונג פֿון בעל־שם איז אַריבער און ער איז געוואָרן דער זעלביקער מענטש, וואָס פֿריִער. דעמאָלט האָט ער זיך אומגעקערט צו זיי און האָט זיי זייער פֿרײַנדלעך געפֿרעגט, צי זיי זײַנען שוין דאָ לאַנג און וואָס דאַרפֿן זיי צו אים.

האָט דער בעל־אַכסניא קוים אַרויסגערעדט:

„דאָס איז אַ מלמד און קנעלט בײַ מיר. ער לערנט מיט מײַן ברודערס אַ ייִנגל, וואָס איז בײַ מיר. ער האָט מיך געבעטן, איך זאָל אים אַרײַנפֿירן צו אײַך, ער וויל אײַך אָפּגעבן שלום.“

„גאַנץ שיין!“ — האָט אים דער בעל־שם געענטפֿערט און האָט אים אויסגעשטרעקט זײַן לינקע האַנט.

עס פֿאַרשטייט זיך, אַז ס׳איז געוואָרן פֿון מלמד אַ גל־של־עצמות פֿון גרויס שרעק, אַז ער האָט שוין קיין כּוח נישט געהאַט צו געבן אים די האַנט. ער איז געשטאַנען ווי אַ טויטער, מיט פֿאַרגליווערטע הענט און פֿיס.

„וואָס זײַט איר מיר ביידע עפּעס באַאומרויִקט?“ — האָט ער זיי געפֿרעגט.

„ווײַל מיר זײַנען שוין דאָ מער ווי אַ האַלבע שעה, — האָט זיך דער בעל־אַכסניא אָפּגערופֿן, — און מיר האָבן זיך דאָ אָנגעזען עפּעס אַזוינס, וואָס מיר האָבן נאָך קיין מאָל אין לעבן נישט געזען. מיר זײַנען ביידע שיִער נישט אומגעפֿאַלן פֿאַר שרעק...“

„אַזוי, איר זײַט שוין דאָ פֿון אַ צײַט? — האָט זיך דער בעל־שם געחידושט. — איר האָט אַוודאי געהערט מיט וועמען איך האָב גערעדט? איר מוזט מסתּמא פֿאַרשטיין וועגן וואָס איך האָב דאָ מיט זיי געשמועסט. איר זאָלט וויסן, אַז אין הימל איז אַ גרויסער רוגז אויף אײַער שטאָט דערפֿאַר, וואָס מ׳האָט גערעדט בײַ אײַך אין שטוב אַזעלכע דבֿרים אויף אַן אָדם־כּשר, אַז עס קאָן גאָר נישט בלײַבן אומבאַשטראָפֿט. מיר געפֿינען עס אַפֿילו אין דער גמרא און אין די מדרשים, אַז דער בורא, ברוך־הוא, איז גיכער מוחל אויף זײַן כּבֿוד, איידער אויף דעם כּבֿוד פֿון זײַנע הייליקע לײַט, און די ערשטע כּפּרה האָט געזאָלט זײַן אײַער גאַנצע שטוב דערפֿאַר. אָבער איך, וואָס איך בין תּמיד אַ מעבֿיר־על־מידותי, האָב עס אַצינד מתקן געווען און האָב אויסגעפּועלט, אַז עס זאָל קיינעם נישט שאַדן, לבֿד דעם, וואָס האָט גערעדט אַזעלכע זילזולים אויף מיר. אמת, נישט ער אַליין האָט גערעדט, נאָר אַנדערע אויך, און צווישן די אַנדערע — דער דאָזיקער מלמד, וואָס שטייט פֿאַר מײַנע אויגן. דאָך וועל איך מיך באַנוגענען מיט יענעם אַליין, ווײַל ער האָט מיך גערופֿן „משוגענער הונט“ און האָט אויף מיר געבולן, ווי אַ הונט, וועט ער ווערן משוגע, ווי אַ משוגענער כּלבֿ, און וועט בילן, ווי אַ כּלבֿ.“

מײַנע לײַט האָבן קוים דערלעבט אַראָפּצוגיין פֿון בעל־שם און אין שטוב זײַנען זיי אַרײַן בלייך, ווי די וואַנט. דער מלמד האָט זיך געשלאָגן „אָשמנו“, וואָס ער האָט גערעדט אויף אַזאַ איש־קדוש, און דער בעל־אַכסניא האָט זיך געפּאַטשט אין בײַכעלע, ווי אַן עכטער תּקיף.

ער האָט דערציילט אַלץ, וואָס זיי האָבן זיך אָנגעזען און אָנגעהערט דאָרט, בײַ אים אויבן.

„ווי מיינט איר פֿאָרט? — האָט ער זיך אָנגערופֿן צו די אַלע, וואָס האָבן זיך אַרומגעשטעלט אַרום אים, — האָט ער נישט איבערגערעדט יעדעס וואָרט, וואָס איז דאָ אונטן געפֿאַלן אויף אים, פּונקט ווי ער וואָלט געווען דערבײַ? אָבער בײַ מיר איז שוין דאָס נישט קיין ווּנדער, ווי באַלד אַז ער איז אַזאַ מענטש, וואָס האָט התחברות מיט מלאָכים און מיט רוחות. מיר האָבן אים טאַקע אָנגעטראָפֿן רעדנדיק מיט זיי. אָט פֿרעגט אײַך בײַ דעם רבין, זאָל ער זיך געזונט זײַן. אָבער וואָס האָט ער מיט אַ שעה פֿרִיער גערעדט וועגן דעם בעל־שם?“

דער מלמד, וואָס איז נעבעך נאָך אַלץ נישט געקומען צו זיך פֿון גרויס אַנגסט און פּחד, האָט איצט געמוזט מודה זײַן, אַז דער בעל־שם איז אַ גרויסער מענטש.

„איצט, — האָט ער זיך אָנגערופֿן, — זעט מען, ווי גרויס עס איז, בעוונותינו־הרבים, דער כּוח פֿון לשון־הרע, אַז עס דרינגט דורך די ווענט. נאָך גוט, וואָס מען האָט אָנגעטראָפֿן אויף אַזאַ ענוו, אַנישט וואָלט שוין מער ווי איינער געליטן, און איך וואָלט שוין מסתּמא געווען די ערשטע כּפּרה, ווײַל איך האָב אויך גענוג...“

די דאָזיקע ווערטער האָבן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם אויף די צוהערער אין שטוב, און באַלד דערויף אויף אַלע אײַנוווינער פֿון דער גאַנצער שטאָט, וואָרעם אין אַ שעה אַרום איז שוין יעדע שטוב געווען פֿול מיט דער דאָזיקער מעשׂה. יעדערער באַזונדער האָט זיך באַרעכנט, ווּ ער האַלט אין דער וועלט מיט זײַנע מעשׂים, און מער ווי אַ האַלבע שטאָט האָט שוין געוואָלט גיין אַרויסנעמען תּיקון בײַ אים אויף זייערע חטאָים.

די שטאָט איז שוין געווען אַזוי צעטראָגן מיט אים, אַז מען וואָלט זיך שוין גאָר פֿאַרגעסן אין דעם חזן, ווען עס וואָלט מיט אים נישט פּאַסירט אַ מעשׂה, וואָס האָט נאָך מער אויפֿגערודערט די שטאָט, ווי דער שמועס פֿון בעל־שם מיט די מלאָכים.

קוים האָט דער מלמד געענדיקט זײַנע ווערטער, איז אין שטוב אַרײַנגעלאָפֿן זײַן תּלמידל, אַ ייִנגל פֿון אַ יאָר צען, און האָט דערציילט דעם רבין, אַז אין חדר, ווּ עס שטייט אײַן דער חזן, הערט זיך אַ בילן און סקאַווּטשען פֿון אַ גרויסן הונט. זאָל עס זײַן, אַז ער איז זיך אַזוי מסדר צו זינגען אין שול?

דערהערט די דאָזיקע ווערטער, האָט דער עולם פּשוט גענומען גאַפֿן און שטוינען.

דער בעל־אַכסניא האָט זיך אַזוי איבערגעשראָקן, אַז די האָר האָבן זיך אים אויפֿגעשטעלט. ער האָט זיך אָנגערופֿן צום מלמד, וואָס יענעמס פּנים איז אײַנגעשרומפּן געוואָרן פֿון גרויס פּחד, ווי די אויסגעסמאָטשקעטע פֿײַג פֿון ר׳ צדוק:

„אָט האָט איר אײַך שוין אַ קלאָרע תּשובֿה, הלוואַי זאָל מען מיט אים אַליין אָפּקומען. איך מיין, אַז עס זאָל כאָטש קיין אַנדערן נישט שאָדן, ווײַל מיר, ייִדן, זײַנען דאָך אַלע מאָל ערבֿים זה לזה. איצט האָט איר אײַך שוין אַ גוטע אָנלערנונג, ווי אַזוי מען דאַרף האַלטן די צונג צווישן די ציין און נישט רעדן אויף אַבי וועמען. און זײַט וויסן, אַז איך בין אַ מבֿין אויף אַ מענטשן. איך האָב אים שוין דערקענט פֿון דעם ערשטן בליק, אַז ער איז אַ געטלעכער מאַן.“

„אָט גלייבט בעסער נישט, און ווּנדערט זיך נישט דעריבער, — האָט זיך אָפּגערופֿן איינער, וואָס איז פֿרִיער געווען פֿון דעם מלמדס צד. — מאַלע וואָס אַ ייִנגל, אַ שייגעץ, באַלעבעטשעט. ווער ווייס, וואָס עס האָט זיך אים דאָרט געדאַכט?“

„שוין גאָר אַ נײַס! געדאַכט זיך גאָר? — האָט זיך דער ייִנגל אָפּגערופֿן, — איך וועל אײַך שוין דערציילן די געשיכטע אויף קלאָר. איך, שעפּקע דעם שוסטערס און וועלפֿקע קאַמינאַרס, האָבן זיך פֿאַרטײַעט אונטער דעם פֿענצטער פֿון יענעם חדר, ווּ עס שטייט אײַן דער חזן. מיר האָבן געוואָלט הערן, ווי ער וועט זיך מסדר זײַן. האָבן מיר דערהערט, און איך אַליין האָב געזען דורך די שויבן, ווי ער מאַכט מיט דעם מויל: „האַוו! האַוו!“, פּונקט ווי דעם אַסעסאָרס הונט, און דערצו האָט ער געוויעט אַזוי שטאַרק, ווי עס וויען די הינט, (צו זייער קאָפּ און לײַב און לעבן!) בשעת עמעץ שטאַרבט. נו, זײַנען מיר זיך צעלאָפֿן.“

„אָט האָט איר אײַך אַ שפּיל, — האָט דער בעל־אַכסניא ווידער אַ מאָל געזאָגט. — דער לעבעדיקער ווייס, מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיקן...“

„און דאָך גלייבט זיך מיר עס נישט, — האָט זיך דער פֿריִערדיקער אָפּגערופֿן. — מיר מוזן עס הערן מיט די אייגענע אויערן און זען מיט די אייגענע אויגן. קומט, לאָמיר צוגיין צום פֿענצטער פֿון דעם חזנס חדר!“

ס׳האָבן זיך געפֿונען עטלעכע בעלנים, וואָס האָבן מיטגעשלעפּט אויך דעם מלמד, און די שטאַרקערע פֿון זיי האָבן זיך דערוועגט צוצוגיין צום פֿענצטער. זיי האָבן זיך אײַנגעקוקט און האָבן דערזען עפּעס אַזוינס, וואָס אונדזערע גוטע־פֿרײַנד זאָלן עס בעסער נישט זען!... זיי האָבן אים דערזען, דאָס הייסט, דעם חזן, ווי ער שטייט אין מיטן שטוב, אויף אַלע פֿיר און קוקט זיך אַרום מיט ביסטערע, רויטע אויגן, די האָר פֿון קאָפּ הענגען אים אַרונטער, ווי פּאַטלעס, דאָס פּנים איז ווילד, דאָס מויל אָפֿן, די צונג הענגט אַרויס, און עס גאַוועט. עפּטער קריצט ער מיט די ציין און רוקט זיך הינטערווײַלעכץ אַלץ צו דער טיר, און אַז ער האָט זי קוים באַרירט מיט זײַן הינטערחלק, האָט ער באַלד דערויף זיך אַ שוּפֿ געטאָן צוריק און האָט אָנגעהויבן צו וווען און צו בילן אַלץ העכער און העכער...

עס האָט נישט לאַנג געדויערט, — און ער האָט אָנגעהויבן צו שפּרינגען און צו ברעכן כּלים, און די שערבלעך האָט ער געטראָטן מיט די פֿיס און געביסן מיט די ציין.

די גאַנצע שטאָט איז באַלד פֿול געוואָרן מיט דער דאָזיקער נײַעס. פֿון אַלע עקן איז מען געקומען צו לויפֿן זען דעם חזן און נאָך דעם האָט יעדער דערציילט אַ סך מער, ווי ער האָט געזען.

איצט האָט מען שוין דעם בעל־שם פֿאַרגעטערט פֿון מינוט צו מינוט. אין איין האַלבער שעה צײַט איז געוואָרן פֿון בעל־שם אַ נבֿיא, פֿונעם נבֿיא — אַ בעל־מופֿת, פֿון בעל־מופֿת — אַ געטלעכער מאַן, פֿון געטלעכן מאַן — אַ מלאך, און פֿון מלאך — אַ שותּף צום בורא...

דער עולם האָט זיך אַ שאָט געטאָן צום בעל־שם, צו באַקומען אַ ברכה, אַ קמיע אָדער אַ תּיקון אויף די עבֿירות אָדער אַ היילונג צו מאַנכע חלאַתן.

אָבער עס איז נישט געווען אַזוי לײַכט צוצוקומען צו אים. דער עולם האָט זיך געשטופּט און געשטויסן.

תּחילת האָט דער בעל־שם גאָר נישט געוואָלט צולאָזן צו זיך, לסוף אָבער איז ער ווייכער געוואָרן און האָט אָנגעהויבן אַרײַנצולאָזן אין צימער די מער חשובֿע בעלי־בתּים, וואָס האָבן געקאָנט גוט באַצאָלן פֿאַר זײַנס אַ וואָרט.

די ערשטע ברכה און די ערשטע קמיע האָט באַקומען די בעל־אַכסניאטע, נאָך דעם אירע גוטע־פֿרײַנד, וואָס האָבן פֿײַן באַצאָלט. מען קאָן דאָך עפּעס נישט זײַן אַזוי גראָב. אויסער דעם, האָבן זיי זיך סתּם געשראָקן פֿאַר אים. אין זײַן חדרל האָט זיי געציטערט דער פּופּיק פֿון דעם חזנס בילן.

מער פֿאַר אַלעמען אָבער האָט זיך געשראָקן דער מלמד, אים האָט זיך שוין געדאַכט, אַז זײַן שטים איז שוין עפּעס ענלעך צו דער שטים פֿון אַ הונט. מיט ביידע הענט האָט ער פֿאַרקוועטשט דאָס מויל, ער זאָל, חלילה, נישט אָנהייבן בילן אָדער סקאַווטשען. ער האָט זיך אויך פֿעסט אָנגעהאַלטן אין זײַן שטעקן, ער זאָל, ווי דער חזן, נישט פֿאַלן אויף אַלע פֿיר. אים האָט זיך אַלץ געדאַכט, אַז עס ציט אים צו דער ערד. ער האָט דעריבער אָפּגעגעבן זײַן לעצטן רובל דעם בעל־שם פֿאַר פּדיון.

קורץ דערפֿון, אַ גאַנצן פֿרײַטיק איז געשטאַנען אַ יריד אין דער אַכסניא. עס האָט געקאָכט און גערוישט. מען האָט געטראָגן געלט צו דעם בעל־שם, ווי מצה־וואַסער, בפֿרט נאָך, אַז ער האָט געזאָגט, אַז דאָס געלט וועט ער אַוועקגעבן אויף ארץ־ישׂראל. אַ סך יונגע ווײַבלעך האָבן אים אַוועקגעגעבן זייערע אוירינגלעך, זייערע פֿינגערלעך, און האָבן געדאַנקט גאָט, אַז ער האָט עס בײַ זיי צוגענומען. זיי וואָלטן אים אַפֿילו זייערע נשמות אויך אַוועקגעגעבן, אַבי נאָר די מאַנען צוריקצובאַקומען, אָדער אַ קדיש צו דערלעבן, און בפֿרט אַז דורך דער ערשטער זאַך קאָן מען שוין ממילא אויך באַקומען די צווייטע זאַך.

אַפֿילו אַלטע לײַט, וואָס האָבן שוין גאָר נישט געהאַט וואָס צו פֿאַרלאַנגען פֿון אים, און אַפֿילו אַלטע ווײַבער, וואָס האָבן שוין דרײַ מאָל איבערגעניצעוועט זייערע תּכריכים, האָבן אים אויך אַוועקגעטראָגן זייער לעצטן פּעניג, כּדי אויסצופּועלן בײַ אים אַ לײַכטע מיתה פֿאַר זיך אָדער אַ גוטן אָרט אויף יענער וועלט, און אַלע זײַנען אַוועק פֿון אים העכסט צופֿרידן. ער האָט אַלעמען אַל דאָס גוטס מבֿטיח געווען.

אַ פּאָר אַלטע לײַט האָט ער פֿאַרזיכערט, אַז די נשמות װעלן זײ אַרױס גאָר אומגעריכטערהײט און זײער לײַכט — אײנעם עסנדיק, אַ צװײטן — שלאָפֿנדיק, און דעם גלײַכן. קעגן אָװנט האָט מען אים אָנגעהױבן צו שיקן משקה: מעדן, װײַנען, טאָרטן, און די אַכסניא איז געװען פֿול און פּאַק מיט מענטשן. אַ טײל — צו זען דעם בעל־שם, און אַ טײל — צו הערן דעם חזן, װי ער סקאַװטשעט.

מען איז זיך פֿונאַנדערגעגאַנגען ערשט צו ליכטבענטשן. עס זײַנען מער נישט געבליבן לעבן דעם חזנס סטאַנציע װי אַ פּאָר צענדליק קונדסים, װאָס מען האָט זײ שױן עטלעכע מאָל אױסגעבראַקירט פֿון רעקרוטן.

אין דוראַטשישאָק איז אױך געװען אַ רבֿל, פֿון װעלכן דער עולם האָט שטאַרק געהאַלטן: ער פֿלעגט אָפּצושפּרעכן עין־הרעס, זײער אָפֿט מאַכן אַ שאלת־חלום, און האָט געשפּילט בײַ דעם ערשטן נאַבאָר אַ גרױסע ראָלע אין שטעטל מיט זײַנע נײַע סיגופֿים און תּשובֿות, װאָס ער האָט אַרױסגעגעבן.

ער איז אױך געװאָרן שטאַרק מפֿורסם דורך זײַנע סגולות אין דער ערשטער כאָלערע. ער איז געװען אַ מיטגליד פֿון יענעם בית־דין, בײַ װעלכן אַ טױטער מחותּן האָט געהאַט אַ דין־תּורה מיט זײַנעם אַ געװעזענעם לעבעדיקן מחותּן, פֿאַר װאָס יענער האָט מבֿײש געװען זײַן בחורל, און נישט גענומען אים פֿאַר אַן אײדעם נאָך דעם מחותּנס טױט.

עס פֿאַרשטײט זיך, אַז אַזאַ אײנער האָט בװדאי געהאַלטן פֿון קבלה־מעשׂיות, פֿון אַ בעל־שם און בפֿרט נאָך פֿון ר׳ ברוך בעל־שם, װאָס מען זעט דאָ פֿון אים װוּנדער איבער װוּנדער.

דאָס רבֿל האָט זיך אױך געװאָלט זען מיט דעם דאָזיקן צדיק, אָבער אַזױ װי ער איז געװען דער מרא־דאתרא, האָט אים נישט געפּאַסט, ער זאָל פֿריִער באַזוכן דעם בעל־שם. װאָס זשע האָט ער געטאָן? ער האָט צוגעטראַכט עפּעס אַן ענין, אַזױ, אַז דאָס רבֿל זאָל קענען קומען פֿריִער צום בעל־שם, און עס זאָל אים נישט שאַטן צו זײַן כּבֿוד.

פֿרײַטיק צו נאַכט, נאָך קבלת־שבת, האָט ער פֿאַררופֿן צו זיך די פּרנסי־חדשים פֿון שטאָט און האָט צו זײ אַזױ געזאָגט:

„ברידער, איר זאָלט װיסן, אַז מיר זײַנען נישט יוצא פֿאַר דעם „איך טאָר נישט געדענקען“, װאָס מיר שטײען פֿון װײַטן בײַ אַזאַ מין מעשׂה. דער חזן איז דאָך, װי דער בעל־שם האָט אַלײן מעיד געװען אױף אים, אַ טײַערער ייִד און אַ למדן דערצו. ער איז געקומען אַהער עפּעס פֿאַרדינען, אָבער ער איז, נעבעך, אַרײַנגעפֿאַלן און האָט זיך פֿאַרװאַנדלט בײַ אײַך אין אַ משוגענעם הונט. איך װעל עס אַפֿילו נישט לײקענען — ער האָט עס פֿאַרדינט גאַנץ כּשר: מען דאַרף נישט רעדן קײן נאַרישקײט, מען דאַרף נישט לאַכן פֿון אַזעלכע זאַכן. דאָך אָבער איז אַ גרױס רחמנות אױף אים, ער האָט דאָך אַ װײַב און קינדער, און װיפֿל איז עס דער שיעור צו מוטשען אים? דעריבער מוזן מיר אַלע גײן צו ר׳ ברוך בעל־שם, מיר װעלן אים צוזאָגן אַ שײנעם פּדיון און בעטן אים בכּבֿוד, ער זאָל פֿון זײַנעט װעגן מתפּלל זײַן, און דער אומגליקלעכער חזן זאָל, לפּחות, אַרױס בשלום פֿון אונדזער שטאָט.“

דעם רבֿס װערטער האָבן פֿיל־װײניק געװירקט אױף די פּרנסי־חדשים און זײ זײַנען צוזאַמען אַװעק צו דעם בעל־שם. זײ האָבן אים דערװישט בײַ זיך אין חדר, װוּ ער האָט געדאַװנט מיט אַ מנין און האָט בעת־מעשׂה געזאָגט „שלום־עליכם“ מיט גרױס דבֿקות און התלהבֿות.

זײ האָבן זיך גענוג אָנגעװאַרט ביז ער האָט געענדיקט און געעפֿנט די אױגן.

דער בעל־אַכסניא האָט זײ פֿאָרגעשטעלט פֿאַר אים.

אָבער מײַנע טײַערע לעזער, מיר װעלן דאָ אױסמײַדן דעם דאָזיקן צערעמאָניאַלן שמועס צװישן דעם בעל־שם און דעם רבֿל, װוּ אײנער האָט לױטער געחנפֿעט דעם צװײטן, און אַ פּשיטא שױן די תּורות, װאָס זײַנען געפֿאַלן דערװײַל צװישן זײ בײדן, װאָס נישט נאָר די פּרנסי־חדשים האָבן נישט פֿאַרשטאַנען דערפֿון קײן אײן װאָרט, װײַל מען האָט בלױז געשמועסט קבלה־זאַכן, נאָר אַפֿילו זײ אַלײן האָבן אױך גאָרנישט פֿאַרשטאַנען.

די חשובֿע שטאָטלײַט האָבן געמאַכט אַ שמועס װעגן דעם חזן, און דער בעל־שם האָט זײ געזאָגט:

„האַלט מיך נישט פֿאַר קיין נוקם־ונוטר. איך האָב אים באַלד מוחל געווען זײַנע רייד, וואָס ער האָט גערעדט אויף מיר. איך בין פֿון מײַנע לאַנגע יאָרן אַ מעבֿיר־על־מידותי, און פֿאַרקערט, ווען איך וואָלט נישט מתפּלל געווען וועגן דעם, וואָלט דאָס גאַנצע שטעטל אומגעקומען. איר ווייסט דאָך, אַז מיר, ייִדישע קינדער, זײַנען ערבֿ איינער פֿאַר דעם אַנדערן, און דער חזן דאַרף מיר נאָך דאַנקען, וואָס איך האָב אויסגעבעטן פֿאַר אים אַ קליינע שטראָף אויף אַ קורצער צײַט, נישט אָבער, חלילה, פֿון נקמה וועגן, נאָר כּדי אים מתקן צו זײַן, דאָס הייסט אַראָפּנעמען פֿון אים דעם פֿלעק פֿון לשון־הרע. דאָס איז אייגנטלעך די כּוונה פֿון אַלע עונשים אין גיהנום, ווו עס לײַדן די רשעים נישט פֿאַר נקמה, חלילה, נאָר צו לײַטערן זיי פֿון זייערע עוונות, ווי מען לײַטערט זילבער אין פֿײַער. דאָס איז אַפֿילו אַ צו טיפֿער ענין, אַז מען זאָל קאָנען איצט שמועסן איבער אים, אָבער איך וועל אײַך זאָגן אין קורצן, אַז ווען נישט איך, וואָלט אויף דעם חזן ניגזר געוואָרן, ער זאָל נאָך זײַן טויט מגולגל ווערן אין אַ כּלבֿ אויף לאַנגע יאָרן... איך האָב אָבער געבעטן פֿאַר אים, וועט ער עס אָפּפּטרן מיט אַ קורצער צײַט, אָבער אַזוי ווי איר זײַט שוין געקומען צו מיר, וויל איך אײַך נישט אַוועקלאָזן מיט ליידיקע הענט. איך וועל אים, צוליב אײַך, מתקן זײַן, און דער זכות פֿון שבת וועט מיר שוין בײַשטיין דערבײַ. דאָס וועט אים בלויז פֿאַרבעסערן, אָבער נישט אין גאַנצן געזונט מאַכן. גענוג וועט זײַן פֿאַר אים, אַז ער וועט אויפֿהערן דערווײַל צו קריכן אויף אַלע פֿיר און צו וויען, צו בילן, ווי אַ הונט. רעדן אָבער וועט ער ערשט אָנהייבן נאָך שבת און זינגען וועט ער ערשט קאָנען הלוואַי אין אַ חודש אַרום, און דאָס איז דערפֿאַר, ווײַל דאָרט אויבן איז מען בייז אויף אים, וואָס בשעתן דאַוונען וויל ער געפֿעלן מיט זײַן זינגען די נשים... בײַ אַלעם דעם וועט ער נאָך אַ צײַט לאַנג צושטאַמלען אַ ביסל, ווײַל ער האָט זיך זייער פֿיל פֿאַרזינדיקט מיט דער צונג. אָבער גענוג צו רעדן, רבותי, די ליכט וועלן בײַ אײַך אויסגיין. נאַט אײַך מײַן טלית, שפּרייט אים אויס איבער אים, וועט ער ווערן פֿון אַ הונט צוריק אַ מענטש, און גייט אײַך אַהיים בשלום.“

האָבן זיי גענומען זײַן טלית און האָבן אים באַלד אויסגעשפּרייט איבער דעם חזן, ווי דער בעל־שם האָט זיי געהייסן, און מען האָט שוין געזען בחוש, ווי ער ענדערט זיך און בעסערט זיך און ווערט רויִקער.

אין אַ האַלבער שעה צײַט איז ער שוין געשטאַנען אויף די צוויי פֿיס ווי אַ מענטש, און אַז מען האָט אים געשטעלט אַ שטול, האָט ער זיך שוין געקאָנט זעצן, הגם ער האָט זיך אָנגעהאַלטן אָן די הענטלעך פֿון שטול. און אַז ער איז נאָך מער געקומען צו זיך, האָט ער אָנגעהויבן צו פֿאַרריכטן זיך די באָרד און פּאות און אַרומצווּוישן זיך דאָס געזיכט און האָט אַפֿילו געוואָלט עפּעס זאָגן, אָבער עס גייט נישט. נאָר ער האָט שוין געהאַט אַזוי פֿיל שׂכל, אַז ער האָט זיך געקאָנט דערקלערן דורך רמזים.

אַז ער האָט געוואָלט, מען זאָל אים געבן אַ שנאַפּס, האָט ער זיך אַ שנעל געטאָן אין גאָרגל, עסן — האָט ער צוגעלייגט דעם פֿינגער צום מויל, שלאָפֿן — האָט ער צוגעלייגט די האַנט צו דער באַק און האָט דערבײַ אַ נייג געטאָן מיטן קאָפּ.

קורץ דערפֿון, אין פֿאַרלויף פֿון אַ פּאָר שעה איז ער געוואָרן אַ מענטש, ווי אַלע, און עס האָט אים מער נישט געפֿעלט, ווי דער דיבור. עס איז אים נישט געבליבן דאָס מינדסטע פֿון אַ הונט, מער נישט בײַם עסן, זיצנדיק בײַם טיש צו מיטאָג, שבת נאָכן דאַוונען איז ער איבערגעפֿאַלן אַלע שפּײַזן, וואָס איז דערלאַנגט געוואָרן צום טיש, ווי אַ הונגעריקער הונט און האָט עס אויפֿגעפֿרעסן ביז אַ פּיצעלע. דערצו האָט ער נאָך צעבראָכן מאַנכע כּלים אויך. מען האָט עס אַפֿילו באַלד געמאָלדן דעם בעל־שם, אָבער יענער האָט גאָרנישט געמאַכט דערפֿון.

„דאָס איז נאָר בלויז אַ פֿאַרדינטער עונש בײַ אים, — האָט ער געזאָגט, — ווײַל ער עסט אויף חתונות און בריתן נישט לשם־מיצווה... איצט לאָזט מען דעם בעל־חובֿ אויפֿמאָנען זײַנע חובֿות. איר זאָלט וויסן, אַז מען פֿירט זיך אויבן, ווי דאָ אונטן. אַז איינער פֿאַלט שוין אַרײַן אין די הענט פֿון דער פּאָליציי פֿאַר אַ חטא, רעכנט מען זיך שוין אָפּ מיט אים פֿאַר אַלע איבעריקע חטאָים.“

עס פֿאַרשטייט זיך, אַז דער בעל־שם איז דורך דער דאָזיקער געשיכטע זייער נתקדש געוואָרן אין שטאָט, און מען האָט אין אים שוין געגלייבט, ווי אין אַ נבֿיא, ווי אין אַ צדיק, און אַ גאַנצן שבת־צו־נאַכט איז מען

צו אים געגאַנגען מיט פּדיונות, מיט געלט, מיט מתּנות, און ער האָט אויסגעטיילט זייער פֿיל קמיעות און סגולות.

עס זײַנען אויך געקומען פֿיל קריסטלעכע פֿרויען מיט געלט, מיט מתּנות, און זײַנען אַוועק פֿון אים מיט גרויס התפּעלות, וואָרעם ער האָט זיי אויך צוגעטראָפֿן און געגעבן גוטע עצות.

אויף מאָרגן, דאָס הייסט, זונטיק בשעת דער בעל־שם האָט שוין געוואָלט אַוועקפֿאָרן, האָבן אים קהל זייער אָרנטלעך באַפּרידיקט פֿאַר דעם, וואָס ער האָט מגין געווען אויף זייער שטאָט, אַזוי, אַז עס האָט מער נישט געשאַדט ווי דעם חזן אַליין.

די גרעסטע נדבֿה האָט ער אָבער באַקומען פֿון דעם בעל־אַכסניא, וואָס איז שוין איצט פֿאַרזיכערט געווען מיט אַ קדיש.

דער מלמד האָט אים מחילה געבעטן פֿאַר אַלע אין די אויגן.

„איך ווייס, — האָט ער צו אים געזאָגט, — אַז איך האָב פֿאַרדינט דעם זעלביקן פּסק, וואָס דער חזן, נאָר אײַער עניוות, אײַער קדושה האָט אויף מיר מגין געווען. אַלזאָ, פֿון אַצינד אָן בין איך אַ מאמין אין קבלה און אין בעלי־שמות.“

דער בעל־שם האָט זיך דערבײַ געגלעט די באָרד און געשמייכלט און האָט אים געזאָגט פֿאַרן אַוועקפֿאָרן:

„לעוונך וחטאתך תּכופּר. דײַן זינד האָט שוין געמיטן פֿון דיר און דײַן חטא איז דיר שוין פֿאַרגעבן געוואָרן.“

אַ גרויסער עולם, ייִדן און ווײַבער, האָבן אים באַגלייט און בײַם שיידן זיך מיט אים האָבן זיי אים מבֿטיח געווען, אַז זיי וועלן דעם חזן נישט באַעוולען און וועלן אים בײַ אַלעם דעם באַצאָלן, ווי ער וואָלט בײַ זיי געדאַוונט. לבֿד וואָס זיי וועלן אים באַצאָלן פֿאַר דעם שבת, וועלן זיי אים אויך אויסהאַלטן בײַ זיך, ביז ער וועט אָנהייבן צו רעדן, און דאַן וועלן זיי אים אָפּשיקן אַהיים אויף זייערע הוצאָות.

און זיי האָבן באמת געהאַלטן וואָרט, ווײַל לבֿד וואָס זיי זײַנען געווען גרויסע מאמינים, זײַנען זיי אויך געווען זייער ערלעכע לײַט.

אַרום דינסטיק, מיטוואָך האָט דער חזן אָנגעהויבן צו רעדן. ער האָט זיי דערציילט, אַז אַלץ, וואָס דער בעל־שם האָט אויף אים געזאָגט, איז אַן אמת, און האָט אַרויסגענומען פֿון דעם דאָרטיקן רבֿ, וואָס איז אויך אַ שטיקל בקי אין די דאָזיקע זאַכן, תּיקונים און תּשובֿות, און איז זיך אַוועק פֿון דאָרט מיט אַ רעכטן גראָבן גראָשן.

אין אַ פּאָר וואָכן אַרום זײַנען זיך געקומען צו פֿאָרן אַ פּאָר אורחים צו אונדזער בעל־אַכסניא. זיי האָבן געהאַלטן שבת בײַ אים, און האָבן דערציילט די זעלביקע ווונדער פֿון אַ בעל־שם מיט אַ חזן, וואָס איז געשען ערשט פֿאַר אַכט טאָגן אין זייער שטעטל לאַכמאָץ. דאָרט האָט אויך פּאַסירט פּונקט דאָס אייגענע וואָס דאָ, און אַז ער האָט זיך מיט זיי גוט פֿונאַנדערגעשמועסט וועגן דעם, האָט זיך שוין אַרויסגעוויזן קלאָר אויפֿן טעלער, אַז דאָס זײַנען געווען די זעלביקע ייִדן, וואָס דאָ, און אַלע האָבן באַלד פֿאַרשטאַנען דעם שווינדל.

עס איז איצט געווען קלאָר, אַז דער בעל־שם מיטן חזן זײַנען געווען פּשוטע שווינדלער, און נישט דער איז אַ בעל־שם און נישט יענער איז אַ חזן, און אין שטעטל האָבן אַלע אַראָפּגעלאָזט די נאָז פֿאַר חרפּה...

די בעל־אַכסניאטע האָט שוין אויפֿגעהערט צו טראָגן. די מאַנען פֿון די עגונות זײַנען געבליבן אויף זייערע ערטער, די קראַנקע האָבן זיך אָנגעהויבן צו קורירן בײַ דאָקטוירים, און האָבן זיך אַפֿילו אָנגעהויבן צו שעמען מיט דעם נאָמען פֿון זייער שטאָט „דוראַטשישאָק“. מען האָט שוין אָנגעוועגדט צו זיי דאָס באַוווּסטע שפּריכוואָרט: „הם נאים לשם עירם ושם עירם נאה לשמם“, דאָס הייסט — זיי פּאַסטן פֿאַר דעם נאָמען פֿון זייער שטאָט, און דער נאָמען פֿון זייער שטאָט פּאַסט פֿאַר זיי.

נו, מײַנע טײַערע לעזער, ווען מיר האַלטן שוין איין מאָל אין לאַכן פֿון דער שטאָט דוראַטשישאָק וועלן מיר שוין אויך, פֿאַרבײַגייענדיק, אַ לאַך טאָן פֿון כעלעם, וואָס ליגט טאַקע נישט ווײַט פֿון דאָרט, דאָס הייסט פֿון דוראַטשישאָק.

אין די פֿאַרצײַטיקע יאָרן, בשעת דער לעבעדיקער עולם פֿלעגט באַזוכן די שול בײַ טאָג, ווי דער טויטער עולם בײַ נאַכט; בשעת די בעלי־מלאָכות, וואָס פֿלעגן בויען גלײַכצײַטיק צוויי שטעט עטלעכע מײַל ווײַט פֿון אַנאַנדער, פֿלעגן זיך דערלאַנגען איינער דעם אַנדערן די געצײַג, שמעקן טאַבאַק פֿון איין טאַבאַקערקע און זאָגן איינער דעם אַנדערן לחיים בײַ אַ שנעפּסל, האָט שוין כעלעם געהאַט אַ שם פֿאַר אַ שטאָט פֿון גרויסע נאַראָנים. מען פֿלעגט דערציילן פֿון זיי גרויסע ווילדע נאַרישקייטן. מען האָט דערציילט, אַ שטייגער, אַז אין אַ געוויסן יאָר, ווען עס האָט פֿאַרפֿעלט זאַלץ, האָבן זיי אויף אַ שטיק ליידיק פֿעלד, וואָס זיי האָבן אָפּגעקויפֿט פֿאַר אַ בית־עולם, פֿאַרזייט זאַלץ און האָבן זיך געריכט צו פֿאַרדינען אָן דעם פֿיל מער, ווי פֿון קבֿורה־געלט. קוים אָבער האָבן זיי פֿאַרזייט דאָס זאַלץ, זײַנען ווילדע חיות — בערן און וועלף — איבערגעפֿאַלן דאָס זאַלץ און האָבן עס אויסגעלעקט.

עס פֿאַרשטייט זיך, אַז דאָס האָט דעם דאָרטיקן קהל זייער פֿאַרדראָסן, האָבן זיי געמאַכט אַ גרויסע אַסיפֿה, און עס איז בײַ זיי געבליבן, אַז מען זאָל מאַכן אויף די חיות אַ געיעג, און אַלע, סײַ גרויס און סײַ קליין, זאָלן אַרויס קעגן די חיות מיט קאָטשערעס און לאָפּעטעס.

אַזוי אַרום איז געוואָרן אַ מוראדיקער געשלעג, אין וועלכן עס זײַנען אומגעקומען אָדער פֿאַרווּנדיקט געוואָרן פֿון ביידע צדדים זייער פֿיל.

דאָך אָבער האָט מען קיין חרטה נישט געהאַט דערויף, ווײַל מען האָט זיך געהאַלטן טרײַ בײַ דעם אַלטן שפּריכוואָרט: „ווּ מען האַקט האָלץ, דאָרט פֿאַלן שפּענער“, און ווידער: „נאַ טאָ ווינאַ“, דאָס הייסט, ווי קאָן זײַן אַ מלחמה אָן פֿאַרווּנדיקטע? איין זאַך האָט זיי אָבער שטאַרק באַזאָרגט.

מען האָט געפֿונען צווישן די, וואָס זײַנען נהרג געוואָרן, איינעם אָן אַ קאָפּ, און מען האָט אים נישט געקאָנט דערקענען. אויב אַזוי, קען דאָך בלײַבן זײַן ווײַב אַן אייביקע עגונה?

האָט מען באַלד דערויף אַוועקגעזעצט דעם בית־דין, און זיי האָבן געלאָזט אויסרופֿן מיט אַ חרם, אַז יענע פֿרוי, וואָס ווייסט נישט, צי איר מאַן לעבט, צי ער איז אומגעקומען, זאָל זיך מעלדן צום בית־דין.

צום גרויסן טרויער פֿון דער גאַנצער שטאָט אָבער האָט זיך דווקא געמאָלדן די רביצין.

„אוי, איך בין די איינציקע, — האָט זי זיך אָפּגערופֿן צו זיי, — וואָס איך ווייס נישט, צי מײַן מאַן לעבט צי נישט.“

„גוט, ליבע רביצין, — האָט געזאָגט דער ראָש־בית־דין, — מיר האָבן איינעם אַ דערהרגעטן בײַ אונדז, וואָס וועגן אים האָט זיך נאָך קיינער נישט געמאָלדן, קאָן זײַן, אַז דאָס איז אפֿשר אײַער מאַן. זאָגט אונדז אַ סימן אויף אים און נעמט אײַך אַן אַנדערן. זאָגט אונדז נאָר, צי אײַער מאַן איז געווען מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ.“

„דאָס, רבותי, — האָט זי זיך אָפּגערופֿן, — קאָן איך נישט וויסן, ווײַל אַ גאַנצן טאָג האָב איך אים נישט זוכה געווען צו זען. ער פֿלעגט זיצן אײַנגעשלאָסן אין זײַן חדר־מיוחד און געלערנט, און בײַ נאַכט איז דאָך פֿינצטער, איך קאָן אײַך דעריבער גאָר נישט זאָגן דערויף.“

„אויב אַזוי, — האָט דער ראָש־בית־דין געזאָגט, — זאָל מען שיקן פֿרעגן אין בית־מדרש, ווּ אײַער מאַן פֿלעגט דאַוונען. אַהין פֿלעגט ער דאָך שוין קומען בײַ טאָג.“

„דאָס איז אַ שׂכל“, — האָט זיך די רביצין אָפּגערופֿן.

האָט מען אַהין געשיקט פֿרעגן, אָבער מען האָט דאָרט אויך נישט געקאָנט דערגיין, צי איז ער געווען מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ. דער שמשׂ פֿון בית־מדרש האָט געענטפֿערט:

„מיר קאָנען עס נישט וויסן, ווײַל ער פֿלעגט תּמיד קומען מיט דעם טלית איבערן קאָפּ.“

האָט מען געשיקט פֿרעגן דעם בעדער, דען ווער קאָן נאָך בעסער וויסן פֿון אים? אין באָד גייט מען דאָך שוין נישט מיט אַ טלית איבערן קאָפּ. פֿאַרקערט, מען גייט דאָרטן אין גאַנצן מוטער נאַקעט, קאָן ער זײַן דער בעסטער עדות.

אָבער בײַ אַלעם דעם האָט דער בעדער געענטפֿערט, אַז ער ווייסט אויך גאָרנישט.

„וואָלט מען בײַ מיר פֿרעגן אויף אַן אַנדער סימן, וואָלט איך תּיכּף געענטפֿערט, ווי די מעשׂה איז באמת. ווײַל מען גייט דאָך אין באָד נאַקעט, קאָן איך עס אַלץ באַטראַכטן און וויסן, אָבער בנוגע צו דעם סימן, צי איז ער געווען מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ, דאָס קאָן איך גאָר נישט וויסן, ווײַל אין מרחץ בײַ מיר איז אַ קאָפּ פֿון אַ מענטשן נישט צו זען. דער רויך, וואָס שטײַגט אַרויף אויבן צום באַלקן, פֿאַרדעקט אַלע מענטשן די קעפּ, די העלדזער ביז אַקסלען, אַפּשיטא שוין, האָב איך נישט געקאָנט זען דעם רבֿ, וואָס עס איז דער מער מיט זײַן קאָפּ. אַפֿילו זײַן פֿרוי און די בית־מדרשניקעס ווייסן דאָך נישט, צי ער האָט געהאַט אַ קאָפּ, צי נישט.“

„ווייסט איר וואָס? — האָט זיך אַרײַנגעמישט איינער פֿון די דיינים. — לאָמיר וואַרטן נאָך אַ פּאָר טעג, ביז ער וועט אָנהייבן גיין צו חלום. דעמאָלט קאָן מען עס שוין וויסן אויף קלאָר, ווײַל מען וועט דאָך שוין זען, צי איז ער מיט אַ קאָפּ, צי אָן אַ קאָפּ.“

„אָט זײַט איר מיר אַ חכם! — האָט אים אָפּגעענטפֿערט דער ראָש־בית־דין, — צו חלום גייט מען דאָך בײַ נאַכט, אין דער פֿינצטער, וועט מען דאָך ווײַטער נישט וויסן. די רביצין ווייסט דאָך טאַקע נישט, צי איז ער געווען אָן אַ קאָפּ צי מיט אַ קאָפּ בלויז דערפֿאַר, ווײַל ער פֿלעגט מער נישט קומען צו איר ווי בײַ נאַכט, אין דער פֿינצטער.“

קורץ דערפֿון, מען איז משוגע געוואָרן קלערנדיק, ווי מען זאָל עס דערגיין, ביז דער ראָש־בית־דין איז געפֿאַלן אויף אַ המצאה:

„ער האָט דאָך געמאַכט אַ סך ספֿרים, — האָט ער געזאָגט, — לאָמיר זיי דורכלערנען, וועלן מיר זען, צי ער האָט געהאַט אַ קאָפּ, צי ניין.“

די דאָזיקע עצה איז אַלעמען זייער געפֿעלן געוואָרן. יעדער דיין האָט דורכגעקוקט זײַנעם אַ ספֿר, און אַלע האָבן איינשטימיק אײַנגעפֿונען, אַז ער האָט גאָר קיין קאָפּ נישט געהאַט... דעמאָלט איז געבליבן, אַז דאָס איז דער רבֿ און מען האָט עס איבערגעגעבן זײַן פֿרוי...